

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Kateřina Šonová

**Kultura vzpomínání:
osudy Památníku Lidice**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Kateřina Šonová**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Jiří Kocian CSc.**

Datum obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

ŠONOVÁ, Kateřina. *Kultura vzpomínání: osudy Památníku Lidice*. Praha, 2014. 51 s.
Bakalářská práce (Bc) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra teritoriálních studií. Vedoucí bakalářské práce Prof. PhDr. Jiří Kocian CSc.

Abstrakt

Tato bakalářská práce s názvem *Kultura vzpomínání: osudy Památníku Lidice* primárně zpracovává historii Památníku vybudovaného na místě lidické tragédie a pokles návštěvnosti a zájmu veřejnosti o toto pietní místo po revoluci v roce 1989. Je rozdělena do čtyř výkladových kapitol. Úvodní část práce je věnována obecnější charakteristice a historii památníků a pomníků se zaměřením především na jejich funkci a využívání.

Druhá část práce připomíná historii a samotný akt vyhlazení Lidic v červnu 1942 včetně dalších osudů lidických obyvatel a mezinárodní ohlas, který vyvolal tento bezprecedentní nacistický zločin. Práce se zabývá 10. červnem roku 1942 v Lidicích, zastřelením mužů, odvečením žen a dětí do kladenského gymnázia a následným transportem do koncentračních táborů. Nadále tato kapitola nahlíží na osud původních Lidic a přeživších obyvatel po druhé světové válce. Součástí této kapitoly je zahraniční reakce bezprostředně po vyhlazení, která se opírá o dobové mediální zdroje.

Třetí kapitola je věnována vlastní historii a příběhu Památníku. Připomíná, že Památník je součástí rozsáhlého pamětního areálu, který dotváří pietní území původních Lidic, Růžový sad a Pomník dětských obětí války. Cílem kapitoly je především zmapovat jeho funkce. Do jaké míry například plnil svou historickou funkci v porovnání s povinnými oslavami výročí a jak se jeho funkce změnila po roce 1989. Dále se kapitola zabývá návštěvností Památníku Lidice a jejími poklesy a nárůsty. Tato část se opírá zejména o archivní materiály a dobové mediální zdroje. Pravděpodobný cíl práce se předpokládá v proměně společenské, kulturní a politické role Památníku během jeho existence napříč politickými režimy.

Poslední kapitola je ústředním pilířem celé práce a je založena na výzkumu veřejného mínění, který potvrzuje předpokládaný cíl práce. Otázky jsou zaměřeny zejména na veřejné povědomí o historických faktech, znalosti a návštěvnosti Památníku. Tato část se zabývá i opatřeními, které by mohly vést k opětovnému nárůstu návštěvnosti Památníku Lidice.

Klíčová slova

pomník, památník, památka, kultura vzpomínání, Lidice, vypálení Lidic, Památník Lidice, návštěvnost Památníku Lidice

Abstract

This Bachelor work, dealing with a topic of *Culture of Memory: The Destiny of Lidice Memorial*, discusses primarily history of the Memorial built in the area of Lidice tragedy and declining visit rate as well as public interest in this sacred place after 1989. That is divided into four explanation captures. The introduction pays attention to general characterization and history of memorials and monuments, focused on their function and utilization.

The second part commemorates history, the act of Lidice destruction in June 1942 itself, including other fates of Lidice inhabitants and also international acclaim caused by that unprecedented Nazi crime. That handles with 10th June 1942 in Lidice, shooting of men, abducting of women and children to Kladno Grammar School and following transport to concentration camps. This chapter further it describes the destiny of Lidice with its survivors after the Second World War. The international reaction immediately after the burning down, gained from those local media sources, belongs to this second part too.

The third part devotes to proper history and story of the Memorial. All this commemorates that the Memorial is a component of extensive commemorative area, which completes the sacred zone of former Lidice with the Rose Garden and the Monument of Children. The target of this chapter is to map the historical functions of Lidice Memorial, compared with other obligatory anniversary celebrations as well as changing its role after 1989, where written about Lidice Memorial attendance with its decreases and increases. The whole part particularly relies not only on archival materials but also contemporary medial sources. The possible goal of this Bachelor Work is supposed to point out the social, cultural and political changes of the Memorial role during its own existence, throughout political regimes.

The last chapter becomes the key theme of this whole writing and is based on a public verdict research which confirms the presumptive aim. The used questions discover mainly public knowledge about historical facts and visitor rates of the Memorial. The following lines occupy also with actions which could contribute to turnout increment of the Lidice Memorial.

Keywords

Monument, Memorial, sight, culture of memory, Lidice, destruction of Lidice, the Lidice Memorial, visit rate of Lidice Memorial

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Kateřina Šonová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu Prof. PhDr. Jiřímu Kocianovi, CSc., za cenné připomínky, trpělivost a ochotu. Dále bych zde ráda poděkovala panu Doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc., za odborné vedení bakalářského semináře a velmi užitečné a podnětné rady.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Kateřina Šonová
E-mail: katerina.sonova@centrum.cz
Semestr: zimní semestr
Akademický rok: 2010/2011
Název práce: OSUDY LIDICKÉHO PAMÁTNÍKU PO VÁLCE – JEHO SPOLEČENSKÁ, KULTURNÍ A POLITICKÁ FUNKCE
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok): zimní semestr, 2011/2012
Vedoucí bakalářského semináře: Doc. PhDr. Jiří Vykoukal CSc.
Vedoucí práce (není povinné):
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek): Památníky a pomníky symbolizují minulost českého národa, která je nedílnou součástí naší historie a přestože si tuto skutečnost příliš neuvědomujeme plní mnoho důležitých funkcí. Například památník vybudovaný v Lidicích nám stále připomíná krutost a ohavnost nacistických zločinů. V minulosti byl hojně navštěvován komunistickými představiteli při výročních lidické tragédie i československým obyvatelstvem. Po revoluci v roce 1989, upadly Lidice do částečného zapomnění, ale v tuto chvíli jsou, právě díky památníku, opět aktuálním tématem. Jelikož si myslím, že by měly zůstat i nadále a ráda bych vyzdvihla funkce památníku v této souvislosti. Vybrala jsem si lidický památník, jako téma pro svou bakalářskou práci.
Předpokládaný cíl (5 řádek): O Lidicích bylo již natočeno mnoho dokumentů a napsáno nespočetně textů, prací nebo publikací, které se ovšem samostatně nevěnují jen Památníku Lidice. Cílem mé bakalářské práce je se obecně zabývat pomníky a památníky, seznámit se s jejich historií, společenskou, kulturní a politickou funkcí a zaměřit se na památník vybudovaný v Lidicích po druhé světové válce. Konkrétně na jeho výstavbu, budování, vývoj a využití v závislosti na režijních změnách a v neposlední řadě na jeho stávající podobu. Hlavním cílem práce je přispět k vyšší informovanosti o památnících a především o Památníku Lidice.
Základní charakteristika tématu (10 řádek): S minulostí se setkáváme v každodenním životě prakticky pořád, aniž bychom si tuto skutečnost uvědomovali. Historické stavby jsou nedílnou součástí dějin českého státu, ať již z dávných dob, kdy například Karel IV. nechal vystavět Karlův most, a nebo z období, které není od současnosti tolik vzdálené. Kromě staveb se v našem okolí setkáváme s pomníky a památníky, které se vztahují k určité události a stále nám ji připomínají. Obecně byla uloha památníků a pomníků vyzdvihnuta až v 19. století modernizací měst a námětem se místo světců a svatých, stali představitelé států a národní hrdinové. Největší rozmach zaznamenaly ve 20. století, kdy byli hojně využívány komunistickými režimy k jejich propagandě, ovšem na druhé straně stále symbolizovaly události, které se v minulosti odehrály. Jedním z nich je i památník vybudovaný v Lidicích po ukončení druhé světové války.
Předpokládaná struktura práce (10 řádek): Počátek mé práce se bude věnovat charakteristice a historii památníků a pomníků. V druhé části se zaměřím na jejich obecnou úlohu, funkci, rozvoj a zpracovávané náměty. Nedílnou

součástí této kapitoly bude stav výzkumu a literatury vztahující se k tomuto tématu. Další část práce se bude zabývat samotným vyhlazením Lidic a mezinárodní reakcí k tomuto nacistickému zločinu. Nadále se práce bude věnovat vlastní stavbě památníku, včetně výstavby muzeí, vybudování Růžového sadu míru a přátelství a postupným rozšiřováním celého památníku v jeho historii a v závislosti na změnách režimů v československém státě. Práce bude zahrnovat také historická výročí lidické tragédie a jejich vnímání ve společnosti, stejně tak jako jejich využívání politickými představiteli a obměnami přicházející s režijními změnami. Na konci práce bude zařazen výzkum veřejného mínění týkající se všeobecných vědomostí široké veřejnosti o událostech v Lidicích a návštěvnosti památníku.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

1. Zdeněk Hojda, Jiří Pokorný, *Pomníky a zapomínky*, Praha: Paseka, 1996, 280 s.
2. Jiří Rak, *Bývalí Čechové...: české historické mýty a stereotypy*, Jinočany: H & H, 1994, 148 s.
3. Vladimír Macura, *Šťastný věk: symboly, emblémy a mýty 1948-89*, Praha: Pražská imaginace, 1992, 126 s.
4. Jan Gebhart, Jan Kuklík, *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV. a, b. 1938-1945*, Praha; Litomyšl: Paseka, 2007, 743 s.
5. János Póto, *Pomníky – politické symboly v Maďarsku před rokem 1945 a po něm, Dějiny a současnost*, 16, 1994, č. 1
6. Christoph Cornelißen, Roman Holec, Jiří Pešek, *Diktatura - válka - vyhnání: kultury vzpomínání v českém, slovenském a německém prostředí od roku 1945*. Ústí nad Labem: Pro Česko-německou a Slovensko-německou komisi historiků vydává nakl. Albis international, 2007. 460 s.
7. Eduard Stehlík, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, 135 s.
8. Eduard Stehlík, *Lidická vzpomínání*, Praha: Pro Památník Lidice vydala Jitka Kejšřová, V ráji, 2007, 151 s.
9. Kolektiv autorů, *Lidice!: Očima pamětníků a autorů literatury faktu*, Praha: Pražská vydavatelská společnost, 2007, 159 s.
10. <http://www.lidice-memorial.cz>

Podpis studenta a datum

Hedvička Kovářová

6.6. 2011

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře	<i>6.6. 2011</i>	<i>Jiří Pešek</i>
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD.....	12
1 CO JSOU POMNÍKY A PAMÁTNÍKY?	16
1.1 HISTORIE POMNÍKŮ A PAMÁTNÍKŮ	16
1.2 FUNKCE POMNÍKŮ A PAMÁTNÍKŮ	18
1.3 POMNÍKY A PAMÁTNÍKY DNES	18
2 LIDICE	19
2.1 ATENTÁT	20
2.2 DOPIS.....	20
2.3 LIDICKÁ TRAGÉDIE	21
2.4 MUŽI.....	21
2.5 ŽENY A DĚTI	22
2.6 OBEC	22
2.7 SVĚTOVÝ OHLAS	23
2.8 PO VÁLCE.....	24
2.9 TŘETÍ VÝROČÍ LIDICKÉ TRAGÉDIE	24
2.10 POVÁLEČNÁ LÉTA	25
2.11 KOMUNISTÉ	25
3 PAMÁTNÍK LIDICE	26
3.1 HISTORIE	26
3.2 ÚZEMÍ PAMÁTNÍKU LIDICE	27
3.2.1 <i>Pietní území</i>	27
3.2.2 <i>Muzeum</i>	27
3.2.3 <i>Růžový sad</i>	28
3.2.4 <i>Lidická galerie</i>	28
3.3 NÁVŠTĚVNOST PAMÁTNÍKU LIDICE	29
3.4 FILM LIDICE.....	30
3.5 ROZEZNĚNÍ LIDIC	31
3.5.1 <i>Dokument Rozezlení</i>	32
3.5.2 <i>Shrnutí</i>	33
4 VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ.....	33
4.1 OTÁZKY	34
4.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU	34
4.2.1 <i>Lidice a lidická tragédie</i>	34
4.2.2 <i>Památník Lidice a jeho návštěvnost</i>	35
4.2.2.1 <i>Dodatek k návštěvnosti</i>	36
4.3 SHRUTÍ	36
4.4 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	37
4.4.1 <i>Realizace projektu Rozezlení</i>	37
4.4.2 <i>Popisové tabulky</i>	38

4.4.3	<i>Facebookové stránky</i>	38
4.4.4	<i>Osvěta ve školách</i>	39
ZÁVĚR		40
SUMMARY		41
POUŽITÉ ZDROJE		42
	ARCHIVNÍ PRAMENY	42
	LITERATURA	42
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	43
	FILMOVÉ ZDROJE	45
SEZNAM PŘÍLOH		46
PŘÍLOHY		47
	PŘÍLOHA Č. 1: ČLÁNEK V ČASOPISU <i>TIME</i> UVEŘEJNĚNÝ 22. ČERVNA 1942	47
	PŘÍLOHA Č. 2: ČLÁNEK V ČASOPISU <i>LIFE</i> UVEŘEJNĚNÝ 19. ŘÍJNA 1942	48
	PŘÍLOHA Č. 3: ČLÁNEK V NOVINÁCH <i>HLAS REVOLUCE</i> UVEŘEJNĚNÝ 18. ČERVNA 1977.....	49
	PŘÍLOHA Č. 4: NÁVŠTĚVNOST PAMÁTNÍKU LIDICE	50
	PŘÍLOHA Č. 5: SEZNAM ZKRATEK A VYSVĚTLIVEK.....	51

Úvod

Památníky a pomníky symbolizují svébytnou formou minulost, připomínají významné úseky národní historie, události či osobnosti. Můžeme je nalézt ve formě soch, sousoší, stavebních komplexů, nebo například pěstěných přírodních útvarů. Celé komplexy bývají buď zcela nově vybudovány k pamětnímu účelu nebo se památným místem stanou díky své historické a symbolické hodnotě. Historie připomínání událostí, činů a významných osobností sahá až do antického Řecka a Říma. Budování pomníků a památníků bylo velice oblíbené i během renesance a baroka, kdy byli znázorňováni především příslušníci vládnoucích rodů či vojevůdci. Pamětihodnosti tehdy měly upozornit na jejich moc a slávu. S modernizací měst v 19. století nabyla obecná funkce památníků větších rozměrů, což souvisí s dynamickým rozvojem společnosti a urbanizací měst.¹ Významové těžiště bylo nalezeno v organizaci prostoru. Spolu s rozvojem se měnila i symbolika odkazů národní historie. Tradičně zobrazované náměty - panovníci, světci, či typické morové sloupy, byly nahrazovány představiteli států, národními hrdiny, nebo významnými událostmi, které by se veřejnosti měly stále připomínat.

Od samého počátku budování představují památníky zejména politické činy nebo události, kterou jsou s nimi úzce spjaty. Jejich kulturní a společenská funkce je velice důležitá, konají se u nich manifestace, kladou věnce, směřují k nim průvody a stávají se cílem demonstrací. Výrazný rozmach památníky zaznamenaly ve 20. století, zvláště v souvislosti s oběma světovými válečnými konflikty. Zaměříme-li se na střední Evropu, období po druhé světové válce je v jejich rozvoji nejvýraznější, především díky jejich politické funkci. Nastupující komunistické režimy je po celou dobu své vlády velice obratně využívaly a zneužívaly ke své vlastní propagaci. Přesto tato místa stále symbolizují události s nadčasovým významem, jako například Památník vybudovaný v Lidicích.

Památník na místě lidické tragédie začal být budován již v roce 1945, kdy byl odhalen pomník hromadného hrobu lidických mužů.² V létě tohoto roku byla poprvé uctěna památka obětí. Na počátku padesátých let bylo otevřeno první muzeum. V roce 1962, při dvacátém výročí vypálení Lidic, bylo slavnostně uvedeno do provozu muzeum

¹ HOJDA, Zdeněk; POKORNÝ, Jiří. *Pomníky a zapomínky*. 2. vydání. Praha: Paseka, 1997. s. 16

² Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, str. 116

nové.³ Růžový sad míru a přátelství se dočkal své realizace v roce 1955, jeho symbolem se stala růže a heslo *“Lidice budou žít”*.⁴ Dále lidický Památník o své dílo obohatila akademická sochařka Marie Uchytlová. Jedná se o jedinečné a rozsáhlé sousoší lidických dětí, které bylo kompletně dokončeno v roce 2000.⁵ Na pietním území Lidic se nachází například i základy kostela či školy. Od roku 2000 dochází k obnově Památníku za pomoci příspěvkové organizace. Za prostředky získané z příspěvků bylo například zrekonstruováno Muzeum nebo vytvořeno středisko vzdělávání mládeže.

Přestože Lidice jsou díky tragédii, která je během druhé světové války postihla, velice známé, na konci 20. století se na ně téměř zapomnělo. Úkolem práce bude zjistit příčiny této skutečnosti a objasnit důvody nezájmu českého obyvatelstva. Památník není hojně navštěvován ani dnes, a proto se tato práce podrobně zaměří na celou jeho historii, bude se snažit nalézt hlavní důvody této skutečnosti a navrhne optimální a dostupná řešení vedoucí ke zvýšení návštěvnosti.

Ve své práci jsem při zpracovávání tématu *Kultura vzpomínání: osudy Památníku Lidice* vycházela z následujících metodologických postupů. Pro pochopení významu pomníků a památníků na československém a později českém území jsem využila historie jejich budování, významu a funkce, kterou pomníky a památníky plnily. Zaměřila jsem se na rozbor proměny funkce během komunistického režimu a po jeho pádu. Dále jsem se důkladně zaměřila na Památník vybudovaný na místě lidické tragédie, jeho výstavbu a proměnu od druhé poloviny 20. století až do současnosti pomocí analýzy výročních zpráv a materiálů Památníku Lidice. Pro nastínění situace jsem využila dostupné literatury o vypálení Lidic a osudu jejich obyvatel. Výzkum veřejného mínění probíhající od 10. do 25. 11. 2013 přinesl stav aktuálního povědomí veřejnosti o lidické tragédii a návštěvnosti Památníku Lidice.

Odborná literatura a archivní materiály byly významnými podklady pro zpracování teoretické části práce o kultuře vzpomínání. Základním využitým pramenem se stala publikace *Pomníky a zapomínky* od předních českých historiků Zdeňka Hojdy a Jiřího

³ Historie Památníku do roku 2000. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/to2000_cz.aspx>

⁴ Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, str. 148

⁵ MACKOVÁ, Jolana; ULRYCH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Libice nad Cidlinou: Vega-L, 2003, str. 97

Pokorného. První jmenovaný se specializuje na problematiku historické paměti 19. a 20. století. Jeho kolega Jiří Pokorný se zabývá především tématem moderních sociálních a kulturních dějin. Jejich společná publikace byla stěžejním materiálem k pochopení problematiky kultury vzpomínání v Československu a pro porovnání s dalšími evropskými státy poznamenanými komunismem. Ke stejnému účelu byla využita i publikace *Bývali Čechové...: české historické mýty a stereotypy* od významného českého historika Jiřího Raka, odborníka na historickou reflexi a interpretování dějin. Dalšími důležitými zdroji byly rozsáhlé publikace *Velké dějiny zemí koruny české svazky XV.a, b 1938-1945*, které se velice podrobně zabývají tímto klíčovým obdobím novodobé české historie a přináší o něm komplexní svědectví. Díky historikům specializujících se na období Protektorátu Čechy a Morava a na Mnichovskou krizi Janu Gebhartovi a Janu Kuklíkovi, jsem získala ucelenou představu o činnosti domácího i zahraničního odboje, o politických změnách v tomto období i o životě v Protektorátu. Knihy byly z tohoto pohledu pro tvorbu práce velice přínosné. *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita* od francouzské historičky a specialistky na paměť národa a vyrovnávání se s minulostí Françoise Mayer byly další využitou publikací přínosnou z hlediska přiblížení této problematiky.

Pro část práce zabývající se lidickou tragédií a osudem tamějších obyvatel byly využity publikace od specialisty na Lidice historika z Vojenského historického ústavu v Praze Eduarda Stehlíka. Jsou jimi *Lidice: příběh české vsi a Lidická vzpomínání*. Obě publikace jsou jedinečné svým obrazovým zpracováním. První z nich je obsahově výjimečná, jelikož přináší komplexní pohled na lidickou tragédii, včetně života v Lidicích před rokem 1942, po druhé světové válce až do současnosti. Stejně tak je tomu i u druhé zmíněné publikace, která je postavena na autentických výpovědích přeživších obyvatel. Obě knihy jsou doplněny o velké množství archivních fotografií a vyobrazení. Dalším neméně významným zdrojem informací byla publikace vydaná v roce 1946 Ministerstvem vnitra Československa *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Tato kniha přináší jedinečné dobové svědectví.

Dalšími významnými zdroji využitými ke zpracování práce byly dochované archivní materiály. Čerpáno bylo ze Sbírkového fondu Památníku Lidice. Tento fond poskytl mnoho dobových materiálů především novinových článků, fotografií a výročních zpráv. Autentické materiály přispěly nejen k rozšíření poznatků o problematice lidické tragédie, ale především ke zpracování mezinárodního ohlasu k tomuto nacistickému zločinu a

propagandistických režimních tryzen na území původních Lidic. Výroční zprávy přinesly zajímavé a cenné údaje o proměně návštěvnosti Památníku Lidice během druhé poloviny 20. století.

Stěžejními zdroji se při tvorbě této práce staly i oficiální webové stránky Památníku Lidice. Díky jejich přehlednému členění a velkému množství informací byly využity zejména pro část týkající se budování pietního území na místě lidické tragédie. Dále jsou zde volně dostupné výroční zprávy od roku 2001, které přinesly důležité údaje o návštěvnosti a jejích proměnách od tohoto roku až doposud. K tvorbě práce byly dále využity například webové stránky obce Lidice.

1 Co jsou pomníky a památníky?

V dnešní době jsou pomníky především sochy a sousoší, které lidem připomínají velikost znázorňovaných myslitelů, vojevůdců, státníků nebo například významných spisovatelů, malířů a hudebníků. Své pomníky mají také města a vesnice, ze kterých pocházely oběti války, nacismu nebo komunismu. Za památníky považujeme celé stavební komplexy, kterými jsou dochované hrady a zámky, popřípadě místa významná z hlediska historie. Památník může být buď nově vybudován na místě úzce spjatém s událostí nebo historicky autentický útvar, který nese zvláštní symbolickou hodnotu. Památkou mohou být domy nebo jejich části, stromy, ale také pomníky a památníky, kterým je vládou České republiky udělen statut národní kulturní památky. Nelze tedy jasně stanovit jejich hmotnou formu.

1.1 Historie pomníků a památníků

Pomníky budovali už starověcí Římané, Řekové a Egypťané. Znamé jsou římské a řecké sochy z tohoto období, kdy byly znázorňováni především bohové, císaři a vládci, filozofové a významní myslitelé. Egypťané pomocí soch uctívali své bohy a vládce. Důkazem jsou sochy faraónů, které nebyly nalezeny pouze v zádušních chrámech, ale také v mnoha svatyních. Za pomník bychom mohli považovat i egyptské hrobky a pyramidy. Pro renesanci jsou typické sochy odhalených biblických postav, například Michelangelův David nebo jezdecké sochy známých vojevůdců. Z období novorenesance pochází známé jezdecké sochy například Jiřího z Poděbrad. Jednu nalezneme na Karlově mostě, druhou v průčelí Týnského chrámu v Praze.⁶ Nástupnické baroko vycházelo ze stejných motivů jako renesance. Významové těžiště pomníků, do této doby budovaných, bylo především v reprezentaci moci a slávy znázorňovaných vojevůdců a králů. V městském prostředí hrály podružnější roli a často byly navázány na současnou architekturu.

Největší rozmach výstavby pomníků nastal spolu s urbanizací měst na konci 19. století a pokračoval i na počátku století dvacátého. Mnoho velkých evropských měst upustilo od svého dosavadního barokního rázu a po vzoru mocné Paříže docházelo k nové

⁶ HOJDA, Zdeněk; POKORNÝ, Jiří. *Pomníky a zapomněnky*. 2. vydání. Praha: Paseka, 1997. s. 16

organizaci prostoru.⁷ Budování pomníků souviselo s jejich významovým těžištěm, kdy se jimi začaly zdobit široké městské ulice a velká náměstí. Dynamický rozvoj měšťanstva souvisel s narůstající potřebou reprezentace. Na místech, kde by dříve vznikaly morové sloupy, byly budovány sochy historických osobností. Dosavadní pomníkový kult však stále přetrvával. Biblická tematika byla dále využívána a budované sochy svatých se stávaly novými poutními místy. Nová funkce, kterou pomníky a památníky splňovaly, byla funkce historická. Jejich úkolem bylo usnadnit orientaci v dějinách, připomenout ji současníkům a zanechat odkaz pro generace následující. Pomníky se tedy stávají výrazem nalézání vlastní identity. Kromě památníků na významných bojištích, například památníku bitvy na Bílé hoře vybudovaném v roce 1920, jsou novými náměty vysoce uznávané osobnosti veřejného a politického života. Problémem, který se začal v tuto dobu objevovat, byla různorodost názorů ohledně forem pomníků. Stále více se vyvstávaly podněty, které z největší části přinášela veřejnost. Konečnou podobu pomníků ovlivňovali nejen zadavatelé, ale i sponzoři, odborníci a historikové. Téměř vždy se rozporem stalo umístění pomníku. Typickým příkladem je pomník mistra Jana Husa, vybudovaný k pětistému výročí kazatelova upálení, který byl nakonec vybudován na Staroměstském náměstí v Praze. „*Debaty o umístění pomníku zabíraly více času a energie než rozhodování, jak by měl pomník vypadat. (...) V diskuzích se objevovaly nejrůznější argumenty - prestiž daného místa, historická příhodnost, budoucí rozvoj města, ohledy na stávající a plánované pomníky nebo jiné stavby. Vždy však hrála podstatnou, ponejvíce rozhodující roli politika a prestiž.*”⁸ Realizace trvala kvůli neustálým roztržkám dvanáct let od položení základního kamene. Komplikací nebylo jen umístění pomníku, ale také rozpory ohledně samotné postavy Jana Husa. Jeho odpůrci především z řad církve, od první chvíle, kdy se začalo o výstavbě uvažovat, z historických důvodů zpochybňovali nutnost výstavby kazatelova pomníku. Nakonec byl pomník odhalen 6. července 1915. Velkolepé oslavy, jak tomu bylo a je u odhalování pomníků zvykem, se vzhledem k probíhající světové válce neuskutečnily.⁹

⁷ HOJDA, Zdeněk; POKORNÝ, Jiří. *Pomníky a zapomínky*. 2. vydání. Praha: Paseka, 1997. s. 16

⁸ Galandauer Jan, *6. 7. 1915 pomník Mistra Jana Husa: český symbol ze žuly a bronzu*, Praha: Havran, 2008, str. 40

⁹ tamtéž, s. 146

1.2 Funkce pomníků a památníků

Pomníky a památníky provází od samého počátku politický podtext. Nejen, že námětem jsou často vojevůdci, vysocí státníci a političtí představitelé, ale slavnostní odhalení pomníku je ukázkovou příležitostí pro propagandistické akce, a zároveň pro skryté i otevřené manifestace. U pomníků se demonstruje, směřují k nim průvody lidí, dobrovolně nebo za totalitního režimu mnohdy povinně. Jsou důvodem mnoha názorových střetů, ať už během výstavby nebo kvůli tomu, co symbolizují. Jsou ale i zapomenuty. Jejich hlavní funkcí má být prodlužování krátkodobé paměti lidstva, protože na některé osobnosti, činy, válečné konflikty nebo utrpení se nesmí zapomenout. České obyvatelstvo bylo bohužel, během komunistického režimu, vystaveno abnormálnímu pomníkovému rozmachu spojenému s gigantickými propagandistickými akcemi, které naprosto pozbyly svůj pietní charakter. S pomníky tedy souvisí i jejich destrukce. Symboly minulého nebo neoblíbeného režimu byly likvidovány veřejností, a mnohdy i novou vládnoucí mocí. Typickým příkladem je bývalý Stalinův pomník na Letné. Vybudován byl na počest českého “osvoboditele” a sovětského vůdce J. V. Stalina. Pomník byl dostavěn až v roce 1955¹⁰ a svou funkci plnil pouhých sedm let,¹¹ kdy byla zahájena destrukce pomníku, na jehož místě se nyní nachází *Stroj času* více známý jako *Metronom* nebo *Kyvadlo*. Podstata pomníků a památníků se tedy sama o sobě nemění. Mění se pouze jejich výklad a funkce, spojené zejména se změnami režimů. Byly to totiž právě totalitní režimy, které se s velkou oblibou věnovali jejich výstavbě. Pomníky jsou tedy bezesporu centrem politických, národnostních a názorových sporů. Mnohokrát jsme se s naší minulostí vypořádali destrukcí pomníků a památníků. Patrně v určité naději v lepší budoucnost. Dějiny jsou ovšem nezměnitelné. V dnešní době jsou pomníky a památníky symboly hrdosti a velikosti nebo místem, které má v naší historii význam, i když třeba tragický.

1.3 Pomníky a památníky dnes

Po revoluci v roce 1989 se výstavba nových pomníků a památníků netěšila tak velké oblibě jako tomu bylo do této doby. Valná většina nově budovaných pomníků se vracela k symbolům bojujících proti komunistickému režimu. Na významu nabyly nedávné události

¹⁰ HOJDA, Zdeněk; POKORNÝ, Jiří. *Pomníky a zapomínky*. 2. vydání. Praha: Paseka, 1997. s. 213

¹¹ tamtéž, s. 215

jako *Palachův týden* v lednu 1989 a *Sametová revoluce*. Pomníkové pocty se dříve zavrhanému Janu Palachovi dostalo už v lednu 1990 v podobě pamětní desky s jeho posmrtnou maskou umístěnou na budově Filozofické fakulty v Praze.¹² Další jeho pomník byl vybudován na Václavském náměstí pod Národním muzeem, na místě, kde se Jan Palach upálil. Je z roku 2000.¹³ Pomníky připomínající 17. listopad 1989 se začaly objevovat téměř ihned po revoluci. Češi rehabilitovali první republiku a vraceli se k československému prezidentovi T. G. Masarykovi. Docházelo a ještě dnes dochází k obnově pamětních desek a Masarykových soch. Nalezneme je po celé České republice v mnoha městech a vesnicích. Některé z nich byly během 20. století několikrát slavnostně znovuodhaleny, což vypovídá o paradoxech a zvratech našich dějin v minulém století.¹⁴ Nutno podotknout, že znovuodhalování se netýká pouze Masarykových soch, ale i mnoha dalších pomníků. Velké památníky, zneužívané ke komunistické propagandě, zažívaly po revoluci boj o svoji existenci způsobený prudkým poklesem zájmu potenciálních návštěvníků. Tak je tomu i v případě Památníku vybudovaného na místě lidické tragédie.

2 Lidice

Nedaleko Kladna severozápadně od hlavního města Prahy se nachází obec s dlouholetou historií, která sahá až do roku 1309, kdy o Lidicích můžeme najít první zmínky ve Zbraslavské kronice. Lidice byly nevelkou zemědělskou vesnicí ve středních Čechách. Centrem obce a nejvýznamější památkou byl farní kostel svatého Martina z roku 1352. V 18. a 19. století zde probíhaly křtiny, svatby i poslední rozloučení zdejších obyvatel. Během druhé světové války byly Lidice součástí Protektorátu Čechy a Morava podřízeného diktatuře nacistického Německa.

V červnu 1942 čítala obec Lidice 493 obyvatel. Z toho 192 mužů, 203 žen a 98 dětí. Dalších sedm dětí se narodilo během roku 1942.¹⁵ Ves měla svůj kostel, školu, čtenářský spolek s knihovnou a sportovní klub.¹⁶

¹² HOJDA, Zdeněk; POKORNÝ, Jiří. *Pomníky a zapomínky*. 2. vydání. Praha: Paseka, 1997. s. 231

¹³ Pomník Jana Palacha. URL: <<http://www.janpalach.cz/cs/default/mista-pameti/nm>>

¹⁴ HOJDA, Zdeněk; POKORNÝ, Jiří. *Pomníky a zapomínky*. 2. vydání. Praha: Paseka, 1997. s. 204

¹⁵ MACKOVÁ, Jolana; ULRYCH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Libice nad Cidlinou: Vega-L, 2003. s. 96

2.1 Atentát

Vzrůstající odpor proti okupantům vyvrcholil dne 27. května 1942 atentátem na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, který svým zraněním o osm dní později podlehl.¹⁷ V den atentátu byl s okamžitou platností vyhlášen civilní výjimečný stav nad celým Protektorátem Čechy a Morava. Bylo vyhlášeno stanné právo, konaly se hromadné popravy bez soudů, kdy lidé neměli možnost se proti rozhodnutím odvolat. Během prvního měsíce bylo popraveno 1412 osob.¹⁸ Za informace vedoucí k dopadení pachatele byla vypsána odměna deset milionů korun. Ve vyhlášece bylo kromě výrazných omezení pro obyvatelstvo i stanovisko, které se později významně podílelo na osudu Lidic. „Každý, kdo pachatele přechovává anebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě anebo o jejich pobytu a neoznámí to, bude zastřelen s celou svou rodinou.“¹⁹

2.2 Dopis

Nacistické pátrání po atentátnících nebylo i přes vynaložené úsilí úspěšné. Až 3. června se objevila první podezřelá zpráva, která se posléze stala záminkou pro zničení Lidic. Do továrny ve Slaném byl doručen podezřelý dopis adresovaný nemocné dělnici Anně Maruszczakové, který otevřel jeden z továrníků. Zněl takto: „Drahá Aničko! Promiň, že Ti píše tak pozdě a snad mne pochopíš, neboť víš, že mám mnoho starostí. Co jsem chtěl udělat, tak jsem udělal. Onoho osudného dne jsem spal někde na Čabárně. Jsem zdrav, na shledanou tento týden a pak se již neuvidíme. Milan.“²⁰ Ještě tento den byla Anna Maruszczaková zatčena a vyslýchána, o den později i autor dopisu Václav Říha. Maruszczaková vypověděla, že se před několika dny seznámila s neznámým mužem a začala se s ním scházet. Dále vypověděla, že ji požádal, aby v Lidicích vyřídila pozdrav od Josefa Horáka, bývalého důstojníka československé armády, který byl od roku 1939 nezvěstný spolu s Josefem Stříbrným. Oba zmínění pocházeli z Lidic. V noci na 4. června

¹⁶ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. 3. vydání.

Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 16

¹⁷ tamtéž, s. 22

¹⁸ Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, str. 67

¹⁹ Titulní strana druhého vydání poledních Lidových novin z 28. května 1942.

URL: <http://www.lidovky.cz/foto.aspx?r=ln-media&c=A120526_173133_ln-media_mev>

²⁰ Stehlík Eduard, *Lidická vzpomínání*, Praha: V ráji, 2007, s. 38

byly v celých Lidicích provedeny domovní prohlídky a zatčení příslušníci rodin Horákových a Stříbrných. Po prohlídce domů a z výslechů členů obou rodin nebylo nalezeno nic usvědčujícího. Václav Říha vypověděl, že chtěl v dopise na Maruszcakovou zapůsobit vyvoláním dojmu o odbojové činnosti a zároveň s ní ukončit mimomanželský poměr, jelikož měl obavy o jeho vyzrazení.²¹ Říha s Maruszcakovou byli deportováni do koncentračního tábora. Nebyl nikdo, kdo by mohl pravé pozadí blížícího se zločinu spáchaného na Lidicích vyzradit.

2.3 Lidická tragédie

V podvečer 9. června tlumočil K. H. Frank vůdcův rozkaz provést na Lidicích následující opatření:

1. *všechny dospělé muže zastřelit,*
2. *všechny ženy převézt na doživotí do koncentračního tábora,*
3. *děti, které je možno poněmčít, shromáždit a dát do rodin SS v Říši, zbytek vychovat jinak*
4. *obec úplně vypálit a srovnat se zemí.*²²

K realizaci rozkazu došlo v následujících hodinách.

2.4 Muži

V sedm hodin ráno nastoupili na popravu ke zdi Horákova statku první lidičtí muži, přestože jim nebylo sděleno obvinění ani dokázán trestní čin. K poledni byla hromadná vražda u konce. Na zahradě Horákova statku zůstalo bezvládně ležet 173 těl.²³ Jižní část Lidic už byla v tuto chvíli v plamenech, severní na svou zkázu čekala. Muži, kteří hromadnému vraždění unikli, byli později uvězněni a poté zastřeleni společně s příslušníky rodin Horákových a Stříbrných.

²¹ Stehlík Eduard, *Lidická vzpomínání*, Praha: V ráji, 2007, s. 38

²² Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, s. 71

²³ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. 3. vydání. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 43

2.5 Ženy a děti

Ženy s dětmi byly odvezeny do budovy kladenského gymnázia a umístěny do tamnější tělocvičny. Z jednadevadesáti dětí byly pro poněmčení vybrány pouze tři. Nejotřesnější zážitek v životě lidických žen přišel 12. června večer. Do tělocvičny předstoupilo několik důstojníků gestapa a oznámilo, že všichni budou transportováni do pracovního tábora. Ženy vlakem a děti, pro větší pohodlí, autobusem. Příslušníci německé státní policie násilím oddělovali matky a děti od sebe. Ženy byly naloženy do nákladních aut a odváženy do Ravensbrücku. Do koncentračního tábora bylo převezeno 184 lidických žen.²⁴ Následně přibýlo ještě 7 žen, které měly děti do jednoho roku a 4 ženy až po porodu, protože v den lidické tragédie byly ve vysokém stupni těhotenství.²⁵

Z jednadevadesáti dětí byly pro poněmčení vybrány pouze tři.²⁶ Ty nastoupily do vozu německého červeného kříže. Dalších osmaosmdesát dětí nastoupilo do dvou připravených autobusů, které vyrazily do tábora vytvořeného v komplexu bývalé textilní továrny v polské Lodži. Asi po čtrnácti dnech byly náhodně vybrány další děti k poněmčení. Dne 2. července bylo dvaosmdesát lidických dětí převezeno do vyhlazovacího tábora v Chelmu nad Nerrem a pravděpodobně ještě v tento den zplynováno.²⁷ Od této chvíle nejsou o dětech žádné další zprávy. S největší pravděpodobností byly zavražděny v autech, které fungovaly jako plynové komory a pohřbeny v hromadných hrobech v lesích v okolí Chelmu. Některé děti válku přečkaly v německém dětském domově v Praze, kde pobývaly kvůli nízkému věku do jednoho roku, jiné v polských dětských domovech, odkud byly postupně umísťovány do německých rodin.

2.6 Obec

Poté, co byla celá obec vypálena, pokračovala demolice ohořelých domů pomocí silných výbušnin. Systematické ničení bylo zároveň zaznamenáváno na filmový materiál. Po mezinárodním ohlasu k lidickému masakru, se autentický film promítal až jako důkazní

²⁴ Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, s. 104

²⁵ tamtéž, s. 102

²⁶ Stehlík Eduard, *Lidická vzpomínání*, Praha: V ráji, 2007, s. 77

²⁷ tamtéž, s. 82

materiál při Norimberských procesech.²⁸ Sutiny ze zpusťošných Lidic byly po okolí rozptýleny tak, aby se co nejvíce změnil reliéf krajiny. Zасыpán byl lidický rybník, změněno bylo dokonce i koryto potoka. Cílem bylo změnit krajinu k nepoznání, aby v budoucnu nebylo možné identifikovat místo, kde Lidice stávaly. Vše bylo posléze zaváženo ornici a z Lidic vznikla pustá pláň. Lidice byly důkladně vymazány z mapy.

2.7 Světový ohlas

Krvavý zločin provedený v Lidicích měl velký mezinárodní ohlas ze všech koutů světa, nejvíce z amerického kontinentu a Velké Británie. Nacisté sice podobným způsobem vyhladili mnoho dalších vesnic v Evropě, ale jejich hrdé zveřejňování výstrahy, co vše se může stát případným zrádcům, nenechalo klidným nikoho, kdo se o něm dozvěděl. Již dva dny po tragédii se město Stern Park Garden ve Spojených státech přejmenovalo na Lidice.²⁹ Podle Lidic byly pojmenovávány vesnice, města, parky, ulice i lidé. Nacistický zločin spáchaný na této české vesnici se stal celosvětově známým. V americkém časopise Time vydaném 22. června 1942 byl v rubrice Zahraniční zprávy uveřejněn článek věnující se lidické tragédii, který je zde označen za nejhorší zvěrstvo spáchané civilizovaným národem v moderní době.³⁰ Exilový československý ministr zahraniční Jan Masaryk v článku vyzývá Spojence k destrukci několika německých vesnic podle hesla: “*deset zubů za jeden zub a deset očí za jedno oko.*”³¹ Další americký časopis, tentokrát fotožurnalistický Life, uveřejnil 19. října 1943 rozsáhlou báseň *The Murder of Lidice*³² od Edny St. Vincent Millay. Byly vydávány knihy, poštovní známky i plakáty s tematikou lidické tragédie.

Záhy poté, co přišla zpráva o zničení Lidic se zrodila myšlenka na jejich znovuvybudování. Výbor *Lidice lives* byl založen již v září 1942 ve Spojených státech a jeho předsedy byly významné světové osobnosti. Ve Velké Británii vzniklo 6. června 1942 masové hnutí *Lidice shall alive*, jehož hlavní iniciátorem byl britský lékař a politik Barnett

²⁸ Stehlík Eduard, *Lidická vzpomínání*, Praha: V ráji, 2007, s. 132

²⁹ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. 3. vydání. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 89

³⁰ Sbírkové fondy Památníku Lidice, časopis *Time* uveřejněný 22. června 1942 (viz. Příloha Č. 1)

³¹ tamtéž

³² Sbírkové fondy Památníku Lidice, časopis *Life* uveřejněný 19. října 1942 (viz. Příloha Č. 2)

Stross.³³ Chudí britští horníci projevíli solidaritu s osudem českých horníků a vytvořili sbírku pro obnovu Lidic. V roce 1943 byl do kin uveden britský film o lidické tragédii *The Silent Village*, ještě předtím vznikl krátký americký snímek *We refuse to die*.³⁴

2.8 Po válce

První přeživší lidické ženy se zpět domů vrátily už v polovině května 1945.³⁵ Po třech letech strávených v koncentračním táboře s vírou a nadějí, že se setkají se svými blízkými, se po návratu dozvídaly děsivou pravdu. Lidickou tragédií nepřežilo 173 mužů zastřelených na zahradě Horákova statku. Dvaosmdesát dětí zplynovaných v polském Chelmnu. Šedesát žen, které zabily útrapy koncentračního tábora. A šestadvacet lidických obyvatel popravených následně 16. června 1942 na kobyliškém popravišti: příslušníky rodin Horákových a Stříbrných, dělníky pracující osudného dne na noční směně, jednoho muže pobývajícího v nemocnici, jednoho muže, kterému se podařilo uprchnout a dva chlapce, kteří byli na základě věkové hranice převezeni z kladenského gymnázia do Kobyliš.³⁶

2.9 Třetí výročí lidické tragédie

První oficiální vzpomínání na lidickou tragédii se konalo tři roky po vypálení Lidic. Vojáci Rudé armády odhalili 3. června 1945 malý pomník u hrobu lidických mužů.³⁷ O týden později se zde při příležitosti třetího výročí lidické tragédie konala první celonárodní tryzna. Většina lidických žen se na místo, kde zemřeli jejich muži, vrátila poprvé od osudného dne. Spolu s nimi přišlo uctít památku Lidic odhadem sto tisíc československých obyvatel, prezident dr. Edvard Beneš, ministr vnitra Václav Nosek, představitelé diplomatického sboru a vysocí vojenští hodnostáři. Ministr vnitra ve svém projevu uvedl, že se vláda usnesla na výstavbě nových Lidic. Lidická žena Anna Hroníková žádala o

³³ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. 3. vydání.

Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 90

³⁴ Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, s. 111

³⁵ Stehlík Eduard, *Lidická vzpomínání*, Praha: V ráji, 2007, s. 118

³⁶ LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. 3. vydání.

Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, s. 62

³⁷ Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, s. 116

pomoc při hledání dětí.³⁸ Všichni byli optimističtí. Ze sedmi dětí do jednoho roku v době tragédie se jich do Lidic před první tryznou vrátilo šest. Návratu do rodné vlasti se také dočkala jedna dívka z dětí vybraných na poněmčení.³⁹ Manželka prezidenta Hana Benešová se s pomocí okamžitě nabídla. Přidal se i samotný prezident a policejní složky. První pátrací cesty vedly do Lodže, odkud chodily od dětí dopisy. Obrovské úsilí pátracích skupin však nepřineslo pozitivní výsledky. Podařilo se jich najít pouze sedmnáct ze 105.⁴⁰

2.10 Poválečná léta

Po válce bylo území původních Lidic hojně navštěvováno obyvatelstvem z Československé republiky i ze zahraničí. Vyjádřit úctu a položit květinu na hrob lidických mužů přijela i řada vysoce postavených státníků, politiků a představitelů církve. Záhy se začal realizovat slib obnovení Lidic. Každá žena a dítě, které se vrátilo jako sirotek měly dostat nový rodinný dům. Nepočítalo se v navrátivšími Josefem Horákem a Josefem Stříbrným. Ti se po válce setkávali s výčitkami, i od některých lidických žen, že právě oni jsou důvodem pro vypálení středočeské vesnice.⁴¹ Na brigády při obnově Lidic se sjíždělo mnoho dobrovolníků, ale velkou část práce zastaly lidické ženy. První z nich se do nových domů nastěhovaly v období Vánoc 1949.⁴² Zbývající domy byly vybudovány v následujících letech. Nové Lidice čítaly sto padesát domů, školu, městský úřad, kulturní dům, obchodní centrum a muzeum.⁴³

2.11 Komunisté

V únoru 1948 se v Československu dostali k moci komunisté. Nedílnou součástí života přeživších žen a dětí se stala každoroční tryzna konaná při příležitosti výročí vypálení Lidic. Tyto akce nabývaly gigantických rozměrů. Postupně se vytratil pietní charakter a výročí bylo stále více využíváno k propagandě komunistického režimu.

³⁸ Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, s. 118

³⁹ tamtéž, s. 118

⁴⁰ MACKOVÁ, Jolana; ULRYCH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Libice nad Cidlinou: Vega-L, 2003. s. 89

⁴¹ Stehlík Eduard, *Lidice: příběh české vsi*, Praha: V Ráji, 2004, s. 126

⁴² Stehlík Eduard, *Lidická vzpomínání*, Praha: V ráji, 2007, s. 137

⁴³ tamtéž, str. 137

„Mírového shromáždění se zúčastnila delegace ÚV KSČ, vlády ČSSR a ÚV Národní fronty ČSSR, vedená členem ÚV KSČ a předsedou vlády ČSSR Lubomírem Štrougalem, představitelé socialistických zemí v čele s velvyslancem SSSR Vl. Mackevičem, představitelé našeho veřejného a politického života...“,⁴⁴ takto o lidické tryzně psaly noviny z roku 1977. Informace o samotné tragédii následovala až po vyjmenování všech důležitých osobností, které se výroční akce zúčastnily. Vzpomínka na lidické oběti se změnila v politické shromáždění zneužívané pro prezentaci ideologických frází. Jedno z přeživších dětí Václav Hanf na každoroční tryznu vzpomíná: *“Když jsem si chtěl v klidu 10. června připomenout památku svých zavražděných rodičů, tak to nešlo. To vždy přijela do Lidic spousta cizích lidí, které jste tam celý rok neviděl a zaznívaly projevy a v nich fráze, které byly v příkrém rozporu s tím, co jsem sám zažil. (...) Jen tak pro nic za nic. Jak jsem jim tam potom měl věřit to blábolení, které se tam každý rok ozývalo. Uráželo mě to, uráželo to památku našich mrtvých.”*⁴⁵

3 Památník Lidice

3.1 Historie

Již na počátku padesátých let bylo na území původních Lidic otevřeno první muzeum a promítaly se zde první filmy připomínající lidickou tragédii. Pietní území bylo s novými Lidicemi spojeno Růžovým sadem míru a přátelství, který vznikl z iniciativy člena britského hnutí „*Lidice shall alive*“ lékaře Barnetta Strosse.⁴⁶ Na jeho vytvoření bylo použito devětadvacet tisíc darovaných růžových keřů pocházejících ze čtyřiceti zemí po celém světě.⁴⁷ Růže se tak stala symbolem Lidic.

Při 20. výročí vypálení Lidic v roce 1962 došlo ke slavnostnímu otevření kruhového památníku podle projektu architekta Františka Marka,⁴⁸ jehož výrazným prvkem je

⁴⁴ Sbírkové fondy Památníku Lidice, časopis *Hlas revoluce* (č. 24) uveřejněný 18. června 1977 (viz. Příloha č. 3)

⁴⁵ Stehlík Eduard, *Lidická vzpomínání*, Praha: V ráji, 2007, s. 142

⁴⁶ tamtéž, s. 148

⁴⁷ Historie Památníku do roku 2000. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/to2000_cz.aspx>

⁴⁸ tamtéž

gloriet,⁴⁹ viditelný ze silnice spojující Prahu a Kladno. V budovách připojených ke gloriету bylo vybudováno i nové muzeum, které na tomto místě sídlí dodnes. Na pietním území Lidic nalezneme mnoho dalších pomníků. Jako první byl vybudován pomník lidických mužů. U tohoto pomníku stojí socha truchlící lidické ženy od sochaře Bedřicha Stefana, který vytvořil i další sochu ženy s dítětem stojící u základů lidické školy.⁵⁰ U základů kostela nalezneme sochu ženy zakrývající si obličej před hořící obcí, kterou vytvořil profesor Karel Lidický.⁵¹ Nejvýznamnějším sochařským dílem na území pietních Lidic je sousoší lidických dětí, jehož autorkou je akademická sochařka Marie Uchytlová.⁵² Pomník dětských obětí vznikl přes 20 let, kdy bylo dokončeno v sádrové podobě. Po autorčině náhlém úmrtí v roce 1989 lidé z celého světa posílali příspěvky na odlití soch z bronzu. Všechny děti se na lidickou pláň vrátily, alespoň v podobě monumentu, až v roce 2000.⁵³

3.2 Území Památníku Lidice

3.2.1 Pietní území

Území původních Lidic nyní tvoří travnaté údolí se stromy, potokem a rybníkem. Lze ho projít po vydlážděné cestě s lavičkami, která návštěvníka zavede ke všem pietním místům. Dominantním prvkem údolí je vysoký prostý kříž z klád lemovaný trnovou korunou, který se tyčí nad hromadným hrobem lidických mužů. V údolí se dále nachází výše zmiňované sochy, základy kostela a školy a pozůstatky zdi Horákova statku, u kterého byli zastřeleni lidičtí muži.

3.2.2 Muzeum

Na centrálním nádvoří lidického Památníku v jednom z křídel budovy, která je připojena ke gloriету se nachází muzeum vybudované v roce 1962.⁵⁴ V roce 2005 prošlo

⁴⁹ ozdobná, obvykle zděná stavba, otevřená ze stran

⁵⁰ Historie Památníku do roku 2000. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/to2000_cz.aspx>

⁵¹ tamtéž

⁵² MACKOVÁ, Jolana; ULRYCH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Libice nad Cidlinou: Vega-L, 2003. s. 96

⁵³ BUKAČOVÁ, Irena; KLÁNOVÁ, Sylvia; STEHLÍK, Eduard. *Pocta Marii Uchytlové*. 1. vydání. Nymburk: Vega-L, 2009

⁵⁴ Muzeum Památníku Lidice. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/museum_cz.aspx>

rozsáhlou rekonstrukcí a o rok později bylo znovuotevřeno.⁵⁵ Nová multimediální expozice umožňuje návštěvníkům nahlédnout do života původních Lidic a jejich obyvatel, objasňuje pozadí dobových událostí předcházejících lidické tragédii, přibližuje druhou světovou válku a poměry v Protektorátu Čechy a Morava. Prezentace v expozici je tvořena dobovými snímky, archivními materiály, dotočenými filmovými záběry. Kromě jiného lze v prostorách muzea nalézt dochované předměty ze zničených Lidic. Expozice získala zvláštní cenu Muzejní výstava roku 2006 a cenu Český interiér 2006.⁵⁶ Kromě suvenýrů lze v muzeu zakoupit publikace zabývající se lidickou tragédií a obecnou tematikou Lidic. Publikace jsou povětšinou vydávány přímo Památkem Lidice.

3.2.3 Růžový sad

Zhruba 3,5 hektaru půdy zabírá Růžový sad spojující pietní území s novými Lidicemi. Sad je speciálně přizpůsoben potřebám různých odrůd růží z celého světa.⁵⁷ Jsou vysázeny po skupinách i samostatně a v samotném centru se nachází ty nejpůsobivější z nich. Celý sad křížují vydlážděné cesty, po kterých lze dojít k hrobu lidických mužů i k Lidické galerii. V současné době je zde vysázeno 213 odrůd růží a celkově sad čítá přibližně čtyřicet tisíc keřů.⁵⁸ Speciálními dárci nových keřů jsou novomanželé. V Růžovém sadu lze od roku 2005 uspořádat svatební obřad spojený se zasazením nového keře.

3.2.4 Lidická galerie

Galerie sloužila původně jako kulturní dům v nových Lidicích, kde byla vystavěna v roce 1957.⁵⁹ Po roce 2000 byla vykoupena státem a přestavěna do své nynější podoby, která si zachovává dobovou architekturu. Galerie slouží jednak pro výstavy a na stálo je zde umístěna Lidická sbírka čítající mnoho obrazů, kovorytů, dřevořezů, objektů, fotografií atd.⁶⁰ Všechna umělecká díla symbolizují lidickou tragédii. Sběrka začala vznikat poté, co Barnett Stross vyzval v roce 1966 umělce po celém světě, aby přispěli svými díly.⁶¹

⁵⁵ tamtéž

⁵⁶ Multimediální expozice. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/new_exposition_cz.aspx>

⁵⁷ Historie Růžového sadu. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/RShistory_cz.aspx>

⁵⁸ tamtéž

⁵⁹ Lidická galerie. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/gallery_cz.aspx>

⁶⁰ Sběrka Památníku Lidice. URL: <<http://ces.mkcr.cz/cz/psb.php?idpsb=295>>

⁶¹ Historie Památníku do roku 2000. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/to2000_cz.aspx>

Doposud se stále rozrůstá. Sbírkové předměty jsou darovány ze čtyřiatřiceti zemí a sbírka je svou historickou hodnotou, okolnostmi vzniku a jejím dopadem ve světě naprosto ojedinělá a významná pro kulturu vzpomínání.

3.3 Návštěvnost Památníku Lidice

Návštěvnost Památníku Lidice od počátku jeho vybudování prošla velkými výkyvy. Zatímco za dob komunistického režimu navštívilo lidické pietní území až 300 000 návštěvníků,⁶² po roce 1989 se návštěvnost rapidně propadla. Památník Lidice disponuje údaji o návštěvnosti od roku 1966, vyjma některých let (například roku 1990) až doposud. Výrazný nárůst návštěvnosti lze pozorovat například v roce 1982, kdy 40. výročí vypálení Lidic přilákalo o 103 214⁶³ návštěvníků více než předchozí rok. Dle dochovaných údajů návštěvnost poprvé klesla pod hranici 100 000 v roce 1989.⁶⁴ O dva roky později přišel masivní propad na 33 tisíc návštěvníků.⁶⁵ Lze tedy snadno vyzorovat velký vliv komunistického režimu na návštěvnost Památníku Lidice. Po pádu totalitního režimu přetrvávalo pomyslné propojení mezi Lidicemi a komunistickým režimem. Lidé si spojovali Památník Lidice a každoroční pro mnohé povinné trzny spolu s komunistickými propagandistickými akcemi. Zájem o Památník se rapidně snížil. Nejenže návštěvnost zásadně klesla, ale na Lidice zanevřeli i představitelé státu, kteří po obci Lidice požadovali převzetí správy Památníku. Chyběly dotace a finanční příspěvky. Obecní rozpočet na údržbu Památníku pochopitelně nestačil. Složitá situace byla vyřešena až v roce 2000, kdy Ministerstvo kultury zřídilo příspěvkovou organizaci pod názvem Památník Lidice.⁶⁶ V roce 2001 byla zahájena kompletní obnova celého Památníku. Rekonstrukce Památníku Lidice pak zapříčinila pokles návštěvnosti v následujících letech. K nejvyššímu poklesu došlo v roce 2005, kdy bylo po celou hlavní sezónu uzavřeno muzeum.⁶⁷ Znovu otevření muzea v roce 2006 získalo pro Památník nové návštěvníky, které přilákala nová muzejní expozice. Dále se na růstu návštěvnosti výrazně podílela účinnější propagační činnost.

⁶² Sbírkové fondy Památníku Lidice, depozitář muzea Památníku Lidice, návštěvnost Památníku Lidice 1966 – 2012 (viz. Příloha č. 4)

⁶³ tamtéž

⁶⁴ tamtéž

⁶⁵ tamtéž

⁶⁶ Historie Památníku do roku 2000. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/to2000_cz.aspx>

⁶⁷ Výroční zpráva Památníku Lidice 2005. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2005_cz.pdf>

Jednotlivé akce v Památníku byly propagovány prostřednictvím sdělovacích prostředků na celostátní úrovni.⁶⁸ Dále se uskutečnil křest knihy *Jako chlapce by mě zastřelili...* od nejmladší lidické ženy Jaroslavy Skleničkové, důvěrně popisující autorčin život před, během i po vypálení Lidic. A neméně se na nárůstu návštěvnosti podílelo i vytvoření nových webových stránek. V letech 2011-2012 návštěvnost opět stoupla. Hlavním důvodem bylo 70. výročí lidické tragédie v roce 2012. Na nárůstu se bezesporu podílela i systematická spolupráce s pedagogy, které se Památník Lidice věnuje.⁶⁹

3.4 Film Lidice

Nárůst návštěvnosti v letech 2011 - 2012 zapříčilo i uvedení nového filmu *Lidice do kin*. Masová mediální kampaň předcházející premiéře 2. června 2011⁷⁰ se setkala s velkým úspěchem, kdy se film těšil obrovské návštěvnosti v kinech. Film věrně znázorňuje osud jednoho obyvatele Lidic, který shodou náhod přežije celou tragédii a dočká se konce války. Velmi působí na emoce, ať už silným příběhem nebo pasážemi, které podbarvuje působivá hudba. Film nelze z historického pohledu považovat za dokumentární, což ani nebylo cílem autorů. Jedná se spíše o dramtizaci na základě skutečné události.

Samotný děj může být pro diváka, neznalého historická fakta, zavádějící. Lidickou tragédii ve skutečnosti nepřežil žádný muž.⁷¹ Ve filmovém zpracování je ale přeživší muž hlavní postavou celého filmu. Hlavní hrdina je onoho osudného dne ve vězení, což ho uchrání od jisté smrti. Ve skutečnosti by takového člověka gestapo odhalilo. Dalším zavádějícím prvkem je nalezení vysílačky jako záminky pro vypálení Lidic. Ve skutečnosti byla vysílačka záminkou pro vypálení Ležáků. Přestože film nepodává naprosto věrné svědectví lidické tragédie, svou úlohu splnil. Připomněl nacistický zločin, byl nominován v mnoha kategoriích na Českého lva, měl vysoké výnosy a zapůsobil na mnoho diváků. Reálný dopad na návštěvnost Památníku Lidice film měl, ale porovnáme-li nárůst v roce

⁶⁸ Výroční zpráva Památníku Lidice 2006. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2006_cz.pdf>

⁶⁹ Výroční zpráva Památníku Lidice 2012. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2012_cz.pdf>

⁷⁰ Premiéra filmu Lidice. URL: <<http://www.filmlidice.cz/cz/novinky/>>

⁷¹ S výjimkou Josefa Horáka a Josefa Stříbrného toho času působících v československém odboji ve Velké Británii.

2006 po znovuotevření muzea s novou expozicí, nemůže se s ním nárůst po uvedení filmu rovnat.

3.5 Rozeznění Lidic

Kontroverzní projekt *Rozeznění* vznikl k 70. výročí lidické tragédie, ale oficiálně nikdy do provozu uveden nebyl. Jedná se o zvukové umělecké dílo, které je namluveno herci a zobrazuje život původních Lidic před tragédií. Návštěvníci Památníku Lidice si mohou pomocí svých mobilních telefonů stáhnout interaktivní aplikaci, inspirovanou každodenním životem v původních Lidicích. Zvuková stopa obsahuje útržky hovorů mezi obyvateli, popis vesnice, zvony lidického kostela, štěkot psů, zavírání dveří apod. Celý projekt je napojen na GPS a funguje pouze na pietním území Lidic. Ve chvíli, kdy si návštěvník spustí tuto interaktivní hru a prochází se po lidickém údolí, aplikace reaguje na jeho pohyb a přehrává návštěvníkovi zvukové záznamy podle toho, kde se zrovna nachází. Od 26. listopadu 2013 si zvukovou nahrávku návštěvníci spustit mohou. Aplikace *Rozeznění – Lidice* je k dispozici pro mobilní zařízení s operačním systémem Android.⁷²

Toto umělecké dílo je názornou ukázkou rozdílnosti kultury vzpomínání jednotlivců. Dokládá různost potřeby vyrovnávání se s minulostí osob přímo zasažených lidickou tragédií a tvůrců, které s Lidicemi spojuje pouze jejich vlastní zájem. Scénář projektu vznikl podle výpovědí přeživších lidických obyvatel, jejich vzpomínek na původní Lidice a smyšlených scén. Na počátku byl projekt podporován jak Památníkem Lidice, tak samotnými pozůstalými. Lidice se ale nerozezněly a každá ze zúčastněných stran nahlíží na tento problém jinak. Z pohledu autorů, manželů Faltýnkových a Občanského sdružení Sonosféra, jde o unikátní umělecké dílo, které nepřipomíná lidickou tragédii, ale nabízí návštěvníkům Památníku možnost, zaposlouchat se do běžného života původních Lidic. Naopak lidičtí a vedení Památníku považují tento projekt za nedůstojný lidické památky. Jsou znepokojeni tím, že se scénář nedrží reálných výpovědí a autoři nikdy nedostali povolení vzpomínky pozůstalých pro projekt zpracovat a použít. Dále nesouhlasí s tím, že

⁷² Mobilní aplikace *Rozeznění – Lidice*. URL:

<<https://play.google.com/store/apps/details?id=cz.rdc.guide&hl=cs>>

projekt podává „pokřivený obraz události, která navždy změnila novodobé české dějiny“⁷³ opomíjí lidickou tragédii a znázorňuje Lidice jako běžnou vesnici. Vnučka jedné z lidických žen Klára Kalibová se k tomu vyjádřila takto: „*Dílo neodpovídá tomu, jak si lidičtí přeživší pamatují onu dobu, a neodpovídá realitě. Dozvíte se z něj, že se v Lidicích chodilo za holkama, do školy, pralo se prádlo a vařil se oběd. Ale nedozvíte se, že ti lidé zemřeli a jak zemřeli.*“⁷⁴ Dalším zásadním problémem pro zástupce lidické strany bylo přijetí finančního daru od Sudetského krajanského sdružení. Přestože se jednalo o symbolický dar, lidičtí nechtěli, aby se toto sdružení na projektu podílelo a vyzvalo tvůrce, aby finanční dar vrátili. K tomu ale nikdy nedošlo.

3.5.1 Dokument *Rozezlení*

Vyvrcholení sporu o zvukový interaktivní projekt *Rozeznění* zobrazuje taktéž kontroverzní autorský dokumentární film z cyklu Českého žurnálu *Rozezlení* (2013).⁷⁵ Dokument vydává svědectví o střetu mezi obyvateli Lidic, vedením Památníku a tvůrci. Klade si jednu zásadní otázku: Co je to pieta a jak je vlastně vhodné na tragické historické události vzpomínat? Naráží tak na nesouhlas lidických obyvatel s nevhodnými zvukovými nahrávkami na místech pietního území. Například: U pomníku lidických dětí se ve sluchátkách rozezní pohádka od Boženy Němcové O kohoutkovi a slepičce. Z pohledu pozůstalých se jedná o bagatelizaci lidické tragédie a ponížení Lidic na běžnou vesnici. Nutno ale podotknout, že zpracování dokumentu *Rozezlení* jednoznačně ospravedlňuje autory projektu *Rozeznění* a lidické obyvatele ztvárňuje jako ty, kteří nejsou modernímu pojetí své minulosti nakloněni.

⁷³ Vyjádření občanů Lidice. URL: <http://www.obec-lidice.cz/e_download.php?file=data/editor/163cs_1.pdf&original=Vyjadreni+obcanu+obce+Lidice.pdf>

⁷⁴ Před výročím vypálení Lidic vyvrcholil spor o zvukové drama *Rozeznění*. URL: <http://praha.idnes.cz/spor-o-rozezneni-0ed-/praha-zpravy.aspx?c=A120609_1790112_praha-zpravy_sot>

⁷⁵ *Rozezlení*, 2013, režie: Martin Dušek, žánr: dokumentární, Česko, 52 min.

3.5.2 Shrnutí

Z mého vlastního pohledu vznikl jedinečný autentický zvukový záznam, který měl potenciál přilákat do původních Lidic mnoho návštěvníků. Myslím, že projekt mohl dát nový rozměr kultuře vzpomínání na lidickou tragédii. Mohl být velice zajímavou možností, jak si život v původních Lidicích připomenout jinak než z knih a fotografií. Jedná se o moderní umělecké dílo a už jen tento fakt mu dovoluje vyprávět u pomníku dětí pohádku. Osobně jsem měla možnost tento projekt vyzkoušet a při pohledu na dětské sochy spolu s posloucháním zvukového záznamu, jsem si plně uvědomovala tragédii, která tyto děti postihla a v žádném případě na mě toto spojení nepůsobilo jako znevážení jejich památky.

Je ale nutné zohlednit názory lidických obyvatel, kterých se tragédie přímo týká. Pro ně jsou jejich vzpomínky bolestné a jsou velice citliví na jakékoliv neuctivé zacházení s jejich minulostí. Co je a co už není neuctivé, jsou pouze subjektivní pocity obou stran. A pokud došlo k přeformulování a zneužití výpovědí přeživších obyvatel a nebyl dán souhlas pro jejich použití v projektu *Rozeznění*, je zcela pochopitelné, že se projekt nestal oficiální součástí nabídky Památníku Lidice, že se lidičtí obyvatelé brání a že konflikt nabral takových rozměrů. Východiskem z této situace by mohla být úprava zvukových stop spojených s jednotlivými místy pietního území tak, aby odpovídaly realitě a byly v souladu s výpověďmi lidických obyvatel. Za ideální řešení bych považovala spojení zvuků vsi s informacemi o tragédii, která se na jednotlivých místech odehrávala. Propojení historických faktů s emotivním zážitkem by v návštěvníkovi zanechalo hluboký dojem.

4 Výzkum veřejného mínění

Výzkum veřejného mínění⁷⁶ probíhal od 10. do 25. 11. 2013 a jeho otázky byly zaměřeny na povědomí o lidické tragédii a návštěvnost Památníku Lidice. Celkem odpovědělo 415 respondentů, ženy v zastoupení 56 % a muži ve zbývajících 44 %. Nejčastější věk respondenta byl 19 – 30 let (60 %), zastoupeny byly ale všechny věkové kategorie. Nejvyšší regionální zastoupení má Středočeský kraj s 31 %, dále Praha s 27,5 %.

⁷⁶ Výsledky výzkumu. URL: <<http://pamatnik-v-lidicich.vyplnto.cz>>

Zbylé response jsou ve výrazně nižším zastoupení, ale ze všech ostatních krajů České republiky. Průzkum nejčastěji vyplňovali respondenti osloveni přes e-mail (53 %), nemalé zastoupení mají respondenti, kteří se k výzkumu dostali přes sociální síť Facebook⁷⁷ (38 %).

4.1 Otázky

1. Jaké je vaše pohlaví?
2. V jaké věkové kategorii se nacházíte?
3. V jakém kraji žijete?
4. Slyšel/a jsem už někdy o Lidicích?
5. Víte, co se zde během druhé světové války stalo?
6. Dokážete určit rok lidické tragédie?
7. Dokážete určit měsíc lidické tragédie?
8. Víte, co se stalo s obyvateli Lidic?
9. Víte o existenci Památníku Lidice?
10. Kde jste se o něm dozvěděl/a?
11. Navštívil/a jste někdy Památník Lidice?
12. Plánujete v budoucnu navštívit Památník Lidice?
13. Navštívil/a jste Památník opakovaně?
14. Při jaké příležitosti jste Památník navštívil/a?
15. Navštívil/a jste muzeum Památníku Lidice?
16. Myslíte si, že je povědomí veřejnosti o lidické tragédii dostatečné?

4.2 Výsledky výzkumu

4.2.1 Lidice a lidická tragédie

Z výsledků výzkumu vyplynula zajímavá zjištění. Jeho první část byla věnována obecnému povědomí o Lidicích a jejich vyhlazení. O Lidicích už někdy slyšela valná většina respondentů (99 %), stejně tak tato většina ví, co se zde během druhé světové války stalo (98 %). Respondenti měli možnost vybrat rok, ve kterém k vypálení obce Lidice

⁷⁷ viz. Příloha Č. 5

došlo. Správně odpovědělo 63 %. U určení přesného měsíce lidické tragédie z možností vybralo správnou odpověď 50 %. Druhou nejčastější odpovědí bylo „nevím“ s 33,5 %. O tom, co se stalo s lidickými obyvateli, ví 98 % respondentů.

Z výsledků vyplývá, že povědomí o lidické tragédii je vysoké. Ze 415 respondentů o Lidicích neslyšel pouze každý stý, tedy pouze čtyři respondenti. Podobná situace nastala u povědomí o vypálení Lidic a osudu jejich obyvatel. Přestože rok, kdy byly Lidice zničeny, určilo správně méně respondentů, stále jich byla nadpoloviční většina. Měsíc, kdy k tragédii došlo, správně určila přesně polovina.

4.2.2 Památník Lidice a jeho návštěvnost

Druhá část výzkumu se zabývala Památníkem Lidice a jeho návštěvností. O existenci Památníku na místě lidické tragédie ví 92 % respondentů. Převážná většina se o něm dozvěděla ve škole (54 %). O více než polovinu menší zastoupení mají média (23 %) a 11 % respondentů na jeho existenci upozornila rodina a přátelé. Památník Lidice ale navštívilo pouze 51 % dotazovaných, z nichž polovina opakovaně. Nejčastějším důvodem pro návštěvu pietního území v Lidicích byla procházka (47 %), jako druhý důvod návštěvy respondenti uvádějí zájem o lidickou tragédii (44 %). Se školou, prací nebo kroužkem Památník navštívilo 36 % respondentů. Výroční tryzna přilákala 9 % dotazovaných, z nichž 6 % navštívilo pietní území po roce 1989, zbylá 3 % před rokem 1989. Z těch, kteří Památník Lidice navštívili, se do muzea přišlo podívat 68 % respondentů. Z respondentů, kteří Památník nenavštívili, se na pietní území chystá 72 %.

Z respondentů ze Středočeského kraje, kterých bylo celkem 129, Památník Lidice navštívilo devadesát. Polovina z nich za účelem trávení volného času v podobě procházení se po pietním území. Ze 114 respondentů z Prahy Památník Lidice navštívilo třiapadesát, z nichž valná většina přijela kvůli zájmu o lidickou tragédii nebo na exkurzi. Z výše nezmíněných krajů České republiky Památník navštívilo třiatřicet respondentů ze 146. Hlavním důvodem byl opět zájem o lidickou tragédii a exkurze. Povědomí o lidické tragédii považuje za dostatečné osmasedmdesát respondentů ze Středočeského kraje. Z Prahy je to dvašedesát ze 114 a ze zbylých krajů České republiky je to šestasedmdesát ze 146. Výsledky jsou tedy téměř vyrovnané a nadpoloviční většina respondentů napříč celým územím českým územím se shoduje na tom, že povědomí je dostatečné.

Obecné povědomí o lidické tragédii považuje 55 % respondentů za dostatečné, zbylých 45 % dotázaných si myslí, že je veřejnost v tomto směru nevzdělaná. Z druhé části výzkumu vyplynulo, že převážná část respondentů ví o existenci Památníku na místě lidické tragédie, ovšem navštívila ho jen polovina.

4.2.2.1 Dodatek k návštěvnosti

Pocházím z Kladna, a jelikož jsem výzkum rozeslala mezi své přátele a známé, lze předpokládat, že většina Středočechů je ze stejného města jako já. Kladno je od Lidic vzdáleno pouhých sedm kilometrů, a přesto není obvyklé Památník Lidice navštěvovat například se školou. Osobně jsem bývalou studentkou Gymnázia Kladno, ve kterém byly v roce 1942 drženy lidické ženy s dětmi. Jediný případ, kdy mě tato škola na Lidice upozornila, bylo každý rok 10. června, jelikož studentům odpadla hodina tělesné výchovy v jedné z tělocvičen. Důvodem byla přítomnost přeživších lidických matek a dětí, které do tělocvičny v tento den nosily kytice a pokládaly je na místo, kde se naposledy viděli se svým dítětem nebo matkou. Vzpomínám si, že studentům tuto informaci škola nesdělila žádnou oficiální cestou, ale konkrétně já jsem se ji dozvěděla od spolužáka, který se účastnil pietního aktu a nesl věnec k pamětní desce. Památník Lidice jsme po celou dobu studia nenavštívili a nevzpomínám si, že bychom se tomuto tématu v hodinách více věnovali. Přímo u Gymnázia stojí socha Lidické matky od Marie Uchytlové, o které se studenti nic bližšího nedozvěděli. To vše svědčí o tom, že blízcí sousedé nejeví o Památník Lidice zájem. Pietní území je pro ně místem, kam chodí vyvenčit svého psa (i taková odpověď se ve výzkumu objevila) a projít se v malebném údolí.

4.3 Shrnutí

Výzkum veřejného mínění přinesl zajímavé a překvapivé výsledky. Jasně ukazuje, že obyvatelé Středočeského kraje (berme v potaz, že největší zastoupení má město Kladno) lidickou tragédii znají, ale tím z valné většiny končí jejich zájem o Památník Lidice. Vzhledem k tomu, v jak blízkém okolí se Lidice nachází a jak vysoké povědomí o lidické tragédii obecně existuje, mělo by se k tomuto místu přistupovat s větší úctou. Přestože prostředí je k procházce atraktivní, nepovažuji ho za vhodné k tomuto účelu. Situace je ovšem těžko řešitelná, jelikož pietní území není nijak oploceno ani zabezpečeno. S tímto souvisí i obsah dokumentárního filmu *Rozezlení*. Z filmu je patrné, jak výrazně jsou lidičtí

obyvatelé citliví na pietní území původních Lidic, má pro ně vysokou morální hodnotu a toto místo uctívají. Proto vnímám jako paradoxní rozdíl mezi reakcemi lidických obyvatel na chování běžných návštěvníků Památníku Lidice a televizního štábu a autorů projektu *Rozeznění*. Ti jsou obviňováni ze znesvěcení památky jejich otců a přitom návštěvníci, kteří jdou na pietní území strávit odpoledne, posedávají na lavičkách a venčí své psy, jsou na místě vítáni.

Z pohledu uctění památky lidické tragédie a udržení úrovně kultury vzpomínání považují za hodnotnější návštěvy Památníku Lidice motivované zájmem o toto území spojené s poslechem projektu *Rozeznění*, spíše, než návštěvy motivované sportovní aktivitou na čerstvém vzduchu či venčením psa. Jaký je mezi tím rozdíl a proč se jedna situace řeší a druhá ne, je otázka, kterou tato práce ponechává otevřenou.

4.4 Navrhovaná opatření

Přestože se návštěvnost Památníku Lidice v posledních letech zvyšuje, je velice důležité věnovat pozornost mladé generaci, aby nedocházelo k opomíjení lidické tragédie, jako tomu bylo po roce 1989 a stále se pracovalo na rozšiřování povědomí o této události. V tuto chvíli se informace předávají pomocí orální historie, která ale není trvalým zdrojem. Dále pomocí publikací a dokumentů. Na rozšiřování povědomí o lidické tragédii se podílejí i aktivity Památníku Lidice skrze webové stránky a média.

4.4.1 Realizace projektu *Rozeznění*

Velký vliv na další nárůst návštěvnosti a zájem o pietní území v Lidicích by zajisté měla realizace projektu *Rozeznění* v přípustné a schválené formě pro lidické obyvatele. Není důvod pro zmínění samotného osudného 10. června 1942, jelikož, jak z výzkumu vyplynulo, tuto skutečnost potenciální návštěvníci znají. Nápad, jak nechat ožít původní obec, je zajímavý a ojedinělý. Památník Lidice by mohl získat významné lákadlo pro návštěvníky využívající atraktivní moderní techniku. Projekt by se do budoucna mohl rozrůst o další části. Jedna by mohla popisovat samotnou lidickou tragédii, další by návštěvníky provedla historií budování Památníku. Z hlediska získání mladého návštěvníka by tato interaktivní forma osvěty zajisté zapůsobila.

4.4.2 Popisové tabulky

Stále více se u významných míst využívají popisové tabulky se specifickými QR kódy.⁷⁸ Návštěvníci používající moderní mobilní zařízení si mohou stáhnout aplikaci, která tyto kódy umí přečíst. Projekt zvaný *QRpedia*⁷⁹ přesměruje uživatele na webové stránky internetové encyklopedie *Wikipedie*⁸⁰ a zobrazí podrobnosti v jazyce, který je v telefonu nastaven. Návštěvník tak snadno získá potřebné informace o daném místě. Památník Lidice a významná místa na pietním území jsou na webových stránkách *Wikipedie* podrobně zpracována, a proto by zavedení QR kódů pro Památník Lidice nebylo nákladným projektem. Tato aplikace by opět ztraktivnila Památníku Lidice pro návštěvníky, kteří pietní území navštíví bez průvodce.

4.4.3 Facebookové stránky

Dále bych navrhovala změnu správy facebookové stránky *Památník Lidice – oficiální stránka*. Mladí lidé tuto sociální síť využívají téměř nepřetržitě po celý den a v posledních letech nabyl význam prezentování se na této síti výrazných rozměrů. Současná facebooková stránka Památníku Lidice působí na první pohled zmateně, příspěvky jsou přidávány bez jakéhokoliv řádu a jejich obsah není příliš atraktivní. To dokládá i fakt, že facebookový profil Památníku Lidice má pouze 1327 příznivců,⁸¹ kteří jsou převážně pasivní. Jako hlavní příspěvky, jsou zde zveřejňována historická fakta o příčinách a dopadech vypálení Lidic. Nicméně tyto informace lze nalézt na velkém množství jiných webových stránek. Přidávání příspěvků (tzv. postování) na Facebook lze prověřit řadou průzkumů, které mapují chování jeho uživatelů. Z těchto studií vyplyne optimální čas zveřejňování příspěvků či jejich tematické zaměření s cílem získat nové fanoušky profilu, a zároveň je udržet aktivní. Potenciál této sociální sítě je vysoký a umožňuje stálý kontakt mezi správcem stránky a jejími příznivci. Pro udržení aktivních fanoušků (tzn. engagement) je dobré pravidelně zveřejňovat atraktivní příspěvky, které navíc po fanoušcích vyžadují jistou aktivitu – tematické soutěže, ankety, pozvánky na akce či výstavy. Pro získání nových příznivců je vhodné využít možnost sponzorování

⁷⁸ viz. Příloha Č. 5

⁷⁹ tamtéž

⁸⁰ tamtéž

⁸¹ Památník Lidice – oficiální stránka. URL: <<https://www.facebook.com/Lidice.pamatnik?fref=ts>>

vybraného příspěvku, kdy například lze přesně vytyčit cílovou skupinu a tím podpořit zobrazení příspěvků i uživatelům, kteří nejsou přímo fanoušky stránky.

4.4.4 Osvěta ve školách

Z výzkumu veřejného mínění, ale i z mé vlastní zkušenosti v kladenských školách, vyplývá, že velké nedostatky se nachází především ve školní osvětě. Pedagogové sice mají možnost objednat si prohlídku Památníku Lidice pro své třídy, ovšem ne vždy, jak jsem výše popisovala, této možnosti využívají. Myslím, že by všechny třídy druhého stupně základních škol, středních škol a gymnázií z blízkého okolí měly povinně navštívit pietní území Lidic s odborným výkladem a návštěvou muzea. Pro vedení škol by něco takového mělo být samozřejmostí, mladá generace by si stále měla připomínat, že ne vždy byl život na našem území stejný, jako ho znají oni sami a tím spíš, že se tato tragická událost stala v těsné blízkosti jejich bydliště. Kladenské gymnázium by v den výročí tragédie mělo uctít památku Lidic minutou ticha a studenti by měli být, například pomocí školního rozhlasu, informováni o událostech, které se odehrály na půdě školy, kterou navštěvují. Dále by spolu s pedagogy měli navštívit sochu lidické matky, kde by položili symbolickou květinu. Role školy bude v tomto ohledu stále důležitější. Až zemře poslední lidická matka a dítě, které byli v osudný den převezeni do tělocvičny Gymnázia Kladno, je otázkou, zdali se zde každoroční trýzna bude nadále konat nebo spojitost mezi gymnáziem a Lidicemi vymizí úplně.

Závěr

Lidická tragédie zaujímá významné místo v československé historii 20. století. Vypovídá o poměrech v Československu během druhé světové války a nacistické nadvlády na území Protektorátu Čechy a Morava. Přestože stejný osud, jako obec Lidice, postihl i mnoho dalších vesnic v Evropě, u nás je tento zločin ojedinělým případem. Opomene-li obci Ležáky, která byla vypálena o několik dní později po lidické události, na našem území nenalezneme srovnatelnou tragédii postihující celou vesnici včetně všech obyvatel. Bezprecedentní nacistický zločin se nezastavil před dětmi ani ženami. Obec byla srovnána se zemí a krajina změněna k nepoznání. Celosvětový ohlas a aktivity s ním spojené spolu s československou vládou nechaly po válce Lidice znovu ožít a přeživším obyvatelům daly naději na nový život. Dnes, s odstupem více než sedmdesáti let od vypálení Lidic, se na středočeskou vesnici a její historii zapomíná, na čemž se výrazně podílel komunistický režim a s ním spojené propagandistické akce v dny výročí vyhlazení obce. Pomyslné spojení mezi Lidicemi a komunistickým režimem přetrvávalo dlouho poté, co došlo k převratu v roce 1989. Památník Lidice procházel velice těžkým obdobím, kdy bojoval o svou existenci. Až rok 2000 přinesl novou naději, když byla Ministerstvem kultury České republiky založena příspěvková organizace. Přesto se Památník Lidice netěší tak velké návštěvnosti, jako tomu bylo za dob komunismu. Dorůstající mladá generace nepoznamenána komunistickým režimem, natož pak druhou světovou válkou, nejeví velký zájem o historii Lidic. Proto by měl Památník Lidice zatraktivnit svou nabídku, zejména pro mladé návštěvníky, s využitím moderních technologií. Jedině tak nebude vyhlazení Lidic opomíjeno a zájem o tuto událost nebude do budoucna klesat.

Kultura vzpomínání se mění. Mění se její podstata, lidé se k historii stále méně vrací. Události vzdálené přes půl století už nejsou aktuální, a proto je velice důležité předávat historická fakta dalším generacím. České obyvatelstvo nesmí zapomenout hrůzy, které s sebou druhá světová válka a nacistická nadvláda přinesla.

Summary

The Lidice tragedy plays an important role in 20th century history of Czechoslovakia and testifies relations in Czechoslovakia during the Second World War and Nazi rule in the territory of Czech and Moravia Protectorate. Although the same story happened in many other villages in Europe, this is very unique in the Czech history. Omitting a village Ležáky which was burnt out some days later after Lidice event, there is no other similar tragedy affecting the whole community including its inhabitants. The worst is that this unbelievable evil did not avoid children or women. The place of Lidice was exterminated and its scenery was beyond recognition. International publicity and activities connected with Czechoslovak control let Lidice to revive again after the war and gave its survived dwellers a hope to their new lives. However, nowadays – more than seventy years after Lidice burning out – its history has been almost forgotten because of the communist era and publicity stunts on Lidice fire anniversary. Imaginary connections between Lidice and communist regime persisted plenty of years after 1989 revolution when Lidice Memorial was going through a difficult epoch, fighting for its own existence. Although a new chance was brought in 2000 when Ministry of Culture established a state-funded institution, there is not so high visit rate as it used to be in the time of communism. A growing young generation which is not affected by communists or war period is not much interested in history of Lidice. That is why Lidice Memorial should make its offer more attractive by using modern technologies, especially for young guests. This could be the only way how to secure that the interest in burning out of Lidice will not descend or even that event will be ignored.

Culture of recollection with its essence has been changing and people return to history less and less. Events older more than a half of century are not topical and that is one of important reasons to present all historical facts to next generations. Czech nation cannot forget the moments of terror experienced during Second World War and Nazi rule.

Použité zdroje

Archivní prameny:

1. Sbírkové fondy Památníku Lidice, depozitář muzea Památníku Lidice, domácí tisk – *Hlas revoluce*, úvodní strana
2. Sbírkové fondy Památníku Lidice, depozitář muzea Památníku Lidice, zahraniční tisk – *Life*, s. 90
3. Sbírkové fondy Památníku Lidice, depozitář muzea Památníku Lidice, zahraniční tisk – *Time*, s. 32
4. Sbírkové fondy Památníku Lidice, depozitář muzea Památníku Lidice, návštěvnost Památníku Lidice 1966 - 2012

Literatura:

1. BUKAČOVÁ, Irena; KLÁNOVÁ, Sylvia; STEHLÍK, Eduard. *Poceta Marii Uchytilové*. 1. vydání. Nymburk: Vega-L, 2009, 30 s. ISBN 978-80-87275-14-6
2. FIDELIUS, Petr. *Jazyk a moc*. München: Arkýř, 1983, 183 s. ISBN 3-922810-06-3
3. GALANDAUER, Jan. *6.7.1915 pomník Mistra Jana Husa: český symbol ze žuly a bronzu*. 1. vydání. Praha: Havran, 2008. 162 s. ISBN 978-80-86515-81-6.
4. GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV.a, 1938-1945*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2006. 623 s. ISBN 80-7185-582-0
5. GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XV.b, 1938-1945*. 1. vydání. Praha: Paseka, 2007. 743 s. ISBN 978-80-7185-835-5
6. HOJDA, Zdeněk; POKORNÝ, Jiří. *Pomníky a zapomínky*. 2. vydání. Praha: Paseka, 1997. 280 s. ISBN 80-7185-093-4.
7. LOUDA, Vlastimil. *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. 3. vydání. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, 1946, 122 s.
8. MACKOVÁ, Jolana; ULRYCH, Ivan. *Osudy lidických dětí: vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Libice nad Cidlinou: Vega-L, 2003. 101 s. ISBN 0-903163-9-5
9. MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948 – 1989*. 1. vydání. Praha: Pražská imaginace, 1992. 126 s. ISBN 80-7110-100-1

10. MAYER, Françoise, *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita*, Praha: Argo, 2009. 273 s. ISBN 978-80-257-0151-5
11. RAK, Jiří. *Bývali Čechové...: české historické mýty a stereotypy*. 1. vydání. Jinočany: H & H, 1994, 148 s. ISBN 80-85787-73-3
12. STEHLÍK, Eduard. *Lidice: příběh české vsi*. 1. vydání. Praha: V Ráji, 2004, 135 s. ISBN 80-86758-13-3.
13. STEHLÍK, Eduard. *Lidická vzpomínání*. 1. vydání. Praha: V ráji, 2007, 151 s. ISBN 978-80-86758-45-9.

Internetové zdroje:

1. Historie obce Lidice. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/history_cz.aspx> [citováno 5. 9. 2013]
2. Historie Památníku do roku 2000. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/to2000_cz.aspx> [citováno 10. 8. 2013]
3. Historie Růžového sadu. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/RShistory_cz.aspx> [citováno 6. 9. 2013]
4. Lidická galerie. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/gallery_cz.aspx> [citováno 10. 9. 2013]
5. Mobilní aplikace *Rozeznění – Lidice*. URL: <<https://play.google.com/store/apps/details?id=cz.rdc.guide&hl=cs>> [citováno 16. 11. 2013]
6. Multimediální expozice. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/new_exposition_cz.aspx> [citováno 10. 9. 2013]
7. Muzeum Památníku Lidice. URL: <http://www.lidice-memorial.cz/museum_cz.aspx> [citováno 10. 9. 2013]
8. Památník Lidice – oficiální stránka. URL: <<https://www.facebook.com/Lidice.pamatnik?fref=ts>> [citováno 1. 12. 2013]
9. Pomník Jana Palacha. URL: <<http://www.janpalach.cz/cs/default/mista-pameti/nm>> [citováno 6. 6. 2013]
10. Premiéra filmu Lidice. URL: <<http://www.filmlidice.cz/cz/novinky/>> [citováno 16. 11. 2013]

11. Před výročním vypálení Lidic vyvrcholil spor o zvukové drama Rozeznění.
URL: <http://praha.idnes.cz/spor-o-rozezneni-0ed-/praha-zpravy.aspx?c=A120609_1790112_praha-zpravy_sot> [citováno 5. 10. 2013]
12. Sběrka Památníku Lidice. URL: <<http://ces.mkcr.cz/cz/psb.php?idpsb=295>> [citováno 30. 9. 2013]
13. Titulní strana druhého vydání poledních Lidových novin z 28. května 1942.
URL: <http://www.lidovky.cz/foto.aspx?r=ln-media&c=A120526_173133_ln-media_mev> [citováno 5. 9. 2013]
14. Vyjádření občanů Lidice. URL: <http://www.obec-lidice.cz/e_download.php?file=data/editor/163cs_1.pdf&original=Vyjadreni+obcanu+obce+Lidice.pdf> [citováno 25. 9. 2013]
15. Výroční zpráva Památníku Lidice 2001. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2001_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
16. Výroční zpráva Památníku Lidice 2002. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2002_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
17. Výroční zpráva Památníku Lidice 2003. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2003_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
18. Výroční zpráva Památníku Lidice 2004. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2004_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
19. Výroční zpráva Památníku Lidice 2005. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2005_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
20. Výroční zpráva Památníku Lidice 2006. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2006_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
21. Výroční zpráva Památníku Lidice 2007. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2007_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
22. Výroční zpráva Památníku Lidice 2008. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2008_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
23. Výroční zpráva Památníku Lidice 2009. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2009_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
24. Výroční zpráva Památníku Lidice 2010. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2010_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
25. Výroční zpráva Památníku Lidice 2011. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2011_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]

26. Výroční zpráva Památníku Lidice 2012. URL <http://www.lidice-memorial.cz/reports/ar2012_cz.pdf> [citováno 10. 10. 2013]
27. Výsledky výzkumu. URL: <<http://pamatnik-v-lidicich.vyplnto.cz>> [citováno 28. 11. 2013]

Filmové zdroje:

1. *Lidice*, 2011, režie: Petr Nikolaev, žánr: válečný/historický/drama, Česko/Slovensko, 126 min.
2. *Rozezlení*, 2013, režie: Martin Dušek, žánr: dokumentární, Česko, 52 min.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Článek v časopisu *Time* uveřejněný 22. června 1942, s. 32

Příloha č. 2: Článek v časopisu *Life* uveřejněný 19. října 1942, s. 90

Příloha č. 3: Článek v novinách *Hlas revoluce* uveřejněný 18. června 1977, úvodní strana

Příloha č. 4: Návštěvnost Památníku Lidice (tabulka)

Příloha č. 5: Seznam zkratek a vysvětlivek

FOREIGN NEWS

INTERNATIONAL
Horror for Horror?

In the small town of Lidice, not far from Prague, there lived 1,200 human beings. Some worked in the orchards, gardens and fields which they owned; others were woodworkers and coal miners; still others walked 45 minutes every day to toil in the munitions plant at Kladno. Lidice had a church—St. Martin's—which was nearly five centuries old and to which

Ten Teeth for One? The nerves of Czechs in exile neared the snapping point. In Washington, Vice Premier and Foreign Minister Jan Masaryk of the exiled government called for Allied reprisals in kind: the total destruction of several German villages from the air. "To my mind," said he, "it should be ten teeth for one and ten eyes for one." As a matter of arithmetic, that seemed reasonable enough, since the Germans do their own reprisal work on the scale of a hundred eyes for

Promise of Peace

One day last week Foreign Secretary Anthony Eden quietly told the House of Commons that Great Britain and Russia had signed a 20-year alliance, for war and for peace. It was the first post-war treaty of World War II, and, as such, would write future history. The nature of that history would depend on the present sincerity and the future wisdom of the two nations which signed it.

Associated Press

THIS USED TO BE LIDICE
This atrocity was not hot and savage like the rape of Nanking but cold and calm.

the people of four near-by villages flocked on Sundays.

Last week the Nazis removed Lidice from the map. German soldiers surrounded the village at dusk, moved in, sorted out all adult males and killed them. The women were packed off to slower death in concentration camps, the children to "educational institutions." Then the Germans burned Lidice to the ground, left nothing but a great black scar in what had been green fields.

This was the worst atrocity committed by a civilized nation in modern times. It was not even hot and savage like the Japanese rape of Nanking. It was cold and calm. The Germans did it with the expression of a concentration-camp guard kicking a prisoner in the groin. There was no need of the grapevine to get news of Lidice to the civilized world: the Germans themselves announced it in official radio broadcasts from Prague and Berlin.

The Germans accused the onetime people of Lidice of routine subversive activities, such as hiding arms and hoarding food. But the deadliest charge against them was that they aided and sheltered the killers of the Gestapo's hangman, Reinhard Heydrich. Besides the slaughter in Lidice, the Germans by week's end had shot 400 Czechs in reprisal for Heydrich's death. They had offered an "appropriate" reward to the informant who would identify Heydrich's executioners. They gave the informant until Thursday of this week to speak his piece; after that, anyone found in possession of the information they wanted would be rewarded with death.

one tooth. The question remained whether Allied reprisals would be morally justified—and whether they would do any good.

Columnist George Fielding Eliot called for a civilized reprisal. His idea was to warn Germany by radio that one of ten named villages would be destroyed from the air, then to destroy one of the ten. He thought the trouble the Germans would have in evacuating ten villages would have a sobering effect; or, if they did not evacuate, that their own people would make trouble.

Now or Later? In London, Czechoslovak President Eduard Benes announced that "all exponents of the Nazi Party and Reich Government on Czech territory" would be held criminally responsible for the killing of Czechs and would be executed on the day of victory. Obviously, however, threats of post-war action could do no good, since the Nazis long since have gambled everything they have on winning the war.

Yet in the U.S. there was no visible enthusiasm for reprisals on German civilians. The destruction of Cologne was not a reprisal. Cologne was a military objective. The *New Republic* spoke for many when it said: "Certainly we should carefully balance the arguments on both sides, before embarking on a course that would in any way stain our record in the war or drag us down toward the Nazi level."

In the midst of the debate, goatish little Paul Joseph Goebbels, who is completely sold on the psychological value of reprisals, tried a new threat: he said that if the Allies did not stop their mass bombings of German cities, he would exterminate Germany's Jews.

It would also depend on another announcement made the same day at the White House: the U.S. and Russia had agreed "with regard to the urgent tasks" of a European second front this year. For, unless the U.S., Britain and Russia defeat Hitler's Germany, post-war alliances mean nothing.

Both the pact and the agreement had been accomplished during the incognito travels of a man known in London as "Mr. Smith," in Washington as "Mr. Brown." He was the Soviet Union's affable, square-dome Commissar for Foreign Affairs, Viacheslav Mikhailovich Molotov, who reached London on May 20 (see p. 33).

On May 29 the same four-motored Russian bomber which had carried Mr. Smith to Britain rolled to a stop on a Washington, D.C. airport. Mr. Brown descended from the plane and presently motored to the White House. For several days he labored with President Roosevelt and Secretary of State Hull. Under Secretary Welles pronounced him "charming." Molotov boarded his bomber again and flew back to London and Moscow. As soon as he reached home the great secret was out. Molotov's accomplishments:

► Britain and Russia pledged each other to fight Adolf Hitler to the end and to stand together, for the next 20 years, in "common action to preserve peace and resist aggression." They pledged each other not to make separate peace with any German Government which did not renounce aggression. They pledged each other not to seek any "territorial aggrandizement" after victory.

► Among the three nations "full understanding was reached with regard to the

"AND ONE WHO WAS DYING OPENED HIS EYES, FOR HE SMELLED SMOKE AND STARED AT THE SKIES . . . LURID WITH SMOKE AND FLAME"

I: THE MURDER OF LIDICE

by EDNA ST. VINCENT MILLAY

Last June 10, to revenge the killing of their deputy Gestapo chief, Reinhard Heydrich, the Nazis destroyed the Czech village of Lidice (pronounced Li-dyi-tzeh), killed or dispersed

its people. Edna St. Vincent Millay, one of America's most important poets, wrote this poem about the Nazi infamy for presentation over NBC on Oct. 19. Harper's will publish it.

It was all of six hundred years ago,
It was seven and if a day,
That a village was built which you may know
By the name of "Lidice."
They built them a church and they built them a mill,
All on the fair Bohemian plain,
For to shrive their souls and to grind their grain,
To wash their spirits of sin and stain
And to feed them wholesomely.
And each man helped his neighbor to lay
The stones of his house, and to lift its beams;
Till strong in its timbers and tight in its seams
A village arose called Lidice.

Now, how did the year turn, how did it run,
In the village of Lidice?
First came Spring, with planting and sowing;
Then came Summer, with haying and hoeing;
Then came Autumn, and the Harvest Home.
And always in Winter, with its brief bright day,
Toward the end of the quiet afternoon,
(Children at school, but coming home soon,
With crisp young voices loud and gay;
Husband at Kladno, miles away,
But home for supper, expected soon)
Toward the end of the Winter afternoon . . .
The wise, kind hands and contented face
Of a woman at the window, making lace.

A peaceful place . . . a happy place.

"Oh, dear, oh, dear, the cherry trees blow,
And the moon is a sight to see!
And how is a busy mother to know
Up to what her daughter may be?
Yet here by the stove I must stir the pot,
Yes, here I must stand and bide,
While the handsomest girl in the countryside
Is up to what and up to what-not!
Oh, dear, you blossoming cherry tree!
What the moon can do to the branches of you!
Ah, well . . . bless her heart! . . . we'll see."

"Jan, you've been climbing those trees again!"
"Well, mother, the nuts are ripe!"
"Suppose you stepped on a dead limb?"
"Well, mother, I never do!"
"The Rakos boy fell just that way—
And broke his leg!" "Now there you go,
Always making things worse than they are!
It was only his arm! And what happened to him—
He *didn't* step on a dead limb!
He only *reached* too far!"
"Well, take off your breeches, and get into bed
While I mend them—look at that seat—half gone!"
"Will I crack you some nuts while I wait for my pants?"
"Why—yes—you might as well."

⁸³ Sbírkové fondy Památníku Lidice

Hlas a čas

A fotografie
vstaly

Letní
lázně

Nabyl jsem
sam

V jugoslávských
lázních

Letní

18. ČERVENA 1977

CENA 0,80 Kčs

HLAS 24

REVOLUCE

neustálé vyznamenání Zasloužilých bojovníků proti fašismu
TYDENÍK ČESKÉHO SVAZU PROTIFAŠISTICKÝCH BOJOVNÍKŮ
neustále Řádu republiky

TOUHA PO MÍRU NÁS SPOJUJE

Článek Ing. JAROSLAV MAŘEK

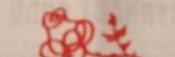
Právě vzhledem k tomu, že v minulosti byla Československá lidová armáda v čele s lidem vyznamenána za své zásluhy v boji proti fašismu, je třeba připomenout, že v této době byla v našich zemích stále ještě v plném proudu válka proti fašismu. V této době byla v našich zemích stále ještě v plném proudu válka proti fašismu. V této době byla v našich zemích stále ještě v plném proudu válka proti fašismu.

Člověk organizace "Křesťanství" není žádnou zvláštností. Je to člověk, který se snaží být lepší než ostatní. Je to člověk, který se snaží být lepší než ostatní. Je to člověk, který se snaží být lepší než ostatní.

V divokém ústředním městě se uskutečnila slavnostní akce k výročí 10. let od vzniku lidické republiky. Na snímku přední věže Československé lidové armády.

Lidická tragédie stále varuje

Uplynulo třináct let od chvíle, kdy byl v malé horské obci v Kládně v Lidicích spáčen lidový národní hrdina. Když všichni muži od starosti až po setuž žalo odročili od práce byli bez příslušy zastřeleni. Ženy a děti zvlášť do koncentračních táborů a nebo vyhozeny a zničeny. 11. června 1977 příjmy do Lidic konstatují lidé ze všech krajů sešli by, aby vzpomínkou vzpomínky výměně této tragédie.

V roce uplynulého třinácti let od chvíle, kdy byl v malé horské obci v Kládně v Lidicích spáčen lidový národní hrdina. Když všichni muži od starosti až po setuž žalo odročili od práce byli bez příslušy zastřeleni. Ženy a děti zvlášť do koncentračních táborů a nebo vyhozeny a zničeny. 11. června 1977 příjmy do Lidic konstatují lidé ze všech krajů sešli by, aby vzpomínkou vzpomínky výměně této tragédie.

MANIFESTACE UPŘÍMNÉHO PŘÁTELSTVÍ

Nejvyšší jugoslávské vyznamenání uděleno

Tradice přátelství mezi našimi a Jihozeměnými lidmi je dlouhá a je stále živá. I když v jeho průběhu se setkáváme s různými obtížemi, stále máme jistotu, že naše přátelství je nezlomné.

Členové strany, kteří jsou v čele s lidem, jsou v čele s lidem. Členové strany, kteří jsou v čele s lidem, jsou v čele s lidem. Členové strany, kteří jsou v čele s lidem, jsou v čele s lidem.

Právě se tak stalo, když se v čele s lidem, jsou v čele s lidem. Právě se tak stalo, když se v čele s lidem, jsou v čele s lidem. Právě se tak stalo, když se v čele s lidem, jsou v čele s lidem.

Právě se tak stalo, když se v čele s lidem, jsou v čele s lidem. Právě se tak stalo, když se v čele s lidem, jsou v čele s lidem.

Právě se tak stalo, když se v čele s lidem, jsou v čele s lidem. Právě se tak stalo, když se v čele s lidem, jsou v čele s lidem.

⁸⁴ Sbírkové fondy Památníku Lidice

Příloha č. 4: Návštěvnost Památníku Lidice⁸⁵ (tabulka)

Rok	Počet návštěvníků	Rozdíl oproti předchozímu zjištěnému roku
1966	103 000	?
1970	327 000	+ 224 000
1975	247 662	- 79 338
1976	323 525	+ 75 863
1977	218 924	- 104 601
1978	214 195	- 4 729
1979	179 468	- 34 727
1980	160 586	- 18 882
1981	150 515	- 10 071
1982	253 729	+ 103 214
1983	154 735	- 98 994
1984	161 735	- 7 109
1985	116 844	- 44 891
1986	225 000	+ 108 156
1987	133 882	- 91 118
1988	119 236	- 14 646
1989	91 681	- 27 555
1991	33 226	- 58 455
1992	41 824	+ 8 598
1993	43 688	+ 2 565
1994	43 123	- 565
1995	38 578	- 4 545
1996	32 794	- 5 784
1997	29 890	- 2 904
1998	25 856	- 4 034
1999	25 602	- 254
2000	26 482	+ 880
2001	28 575	+ 2 093

⁸⁵ Sbírkové fondy Památníku Lidice

2002	28 856	+ 281
2003	28 292	- 564
2004	27 999	- 293
2005	15 634	- 12 365
2006	36 374	+ 20 740
2007	43 175	+ 6 801
2008	37 970	- 5 205
2009	35 896	- 2 075
2010	37 109	+ 1 213
2011	43 276	+ 6 167
2012	57 518	+ 14 242

Příloha č. 5: Seznam zkratk a vysvětlivek

ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ČSSR	Československá socialistická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
QR kód	Prostředek pro automatizovaný sběr vysokého počtu dat
QRpedia	Mobilní systém využívající QR kódy k přenesení textu z webových stránek Wikipedia do mobilního zařízení
Facebook	Společenský webový systém sloužící k tvorbě sociálních sítí, sdílení multimediálních dat a komunikaci mezi uživateli